

Russisk forsvarsutvikling frem mot 2020

– sluttrapport

Una Hakvåg, Tor Bukkvoll og Kristian Åtland

Forsvarets forskningsinstitutt (FFI)

31. august 2011

FFI-rapport 2011/01370

Prosjektnr. 1114

P: ISBN 978-82-464-1953-4

E: ISBN 978-82-464-1954-1

Emneord

Russland

Økonomi

Forsvarspolitik

Forsvarsindustri

Godkjent av

Sigurd Glærum

Prosjektleder

Espen Berg-Knutsen

Forskningssjef

Espen Skjelland

Avdelingssjef

Sammendrag

Russlands væpnede styrker er inne i en omfattende reform- og moderniseringsprosess. Sentrale stikkord i denne prosessen er profesjonalisering, gradvis nedbygging av den vernepliktsbaserte mobiliseringshæren, etablering av ny kommandostruktur, overgang fra divisjons- til brigadestruktur og en betydelig oppgradering av materiellparken.

Det knytter seg flere usikkerhetsmomenter til reformens fremdrift og sluttresultat. Det første momentet er Russlands demografiske utvikling, som gir grunn til å stille spørsmål ved realismen i den uttalte ambisjonen om å beholde én million mann under våpen. Usikkerhetsmoment nummer to er Russlands økonomiske bæreevne. Styrkingen av Russlands forsvarsevne forutsetter fortsatt økonomisk vekst og politisk vilje til å prioritere forsvarssektoren, til dels på bekostning av andre sektorer. Et tredje usikkerhetsmoment er tilstanden innen Russlands militærindustrielle kompleks, hvor mye kompetanse og produksjonskapasitet har gått tapt siden den kalde krigens slutt.

Når det gjelder prioriteringene innen materiellanskaffelser tillegges kjernevåpendimensjonen fortsatt svært stor vekt. Dette vil trolig være situasjonen i lang tid fremover. Parallelt med en fortsatt satsing på kjernevåpen foreligger det imidlertid konkrete planer om å foreta betydelige materielle oppgraderinger av de konvensjonelle styrkene, først og fremst Marinen og Luftforsvaret, i det kommende tiåret.

Kinas fremvekst som regional og global stormakt, samt den labile situasjonen i Kaukasus og andre deler av Russlands sørlige randsoner, har medført at russiske militære ressurser i økende grad er rettet mot sør og øst. Samtidig tilsier ismeltingen i Arktis og Nordområdenes stadige viktigere rolle som gjennomfartsåre for interkontinental skipstrafikk og utvinningssted for olje og gass at Russland vil opprettholde sin sjømilitære tilstedeværelse i de nordlige havområdene i årene som kommer. Kolahalvøya vil trolig forbli Russlands viktigste baseområde for strategiske og taktiske ubåter.

Reformens videre fremdrift bestemmes også i høy grad av forhold som ligger utenfor Russlands herredømme, herunder prisutviklingen på olje og gass, som til nå har vært drivende for Russlands økonomiske vekst og en forutsetning for landets militære revitalisering.

English summary

Russia's armed forces are undergoing a comprehensive reform and modernization process. Key elements in this process are professionalization, gradual reduction of the conscription-based mobilization system, establishment of a new command structure, transition from division to brigade structure and extensive defense procurements.

There are several uncertainties with regard to the reform's progress and outcome. The first is Russia's demographic development, which gives reason to question the stated ambition to keep a million men under arms. The second is Russia's economic development. The strengthening of Russia's defense capability will require continued economic growth and political will to prioritize the defense sector, partly at the expense of other sectors. A third source of uncertainty is the state of Russia's military industrial complex, which has lost much of its expertise and production capacity since the end of the Cold War.

With regard to defense procurements, nuclear capabilities are still considered paramount and will probably be so for many years to come. Russia is however also planning to upgrade its conventional capabilities, in particular the Navy and the Air Force, in the coming decade. As a consequence of China's emergence as a regional and global power, as well as the unstable situation in the Caucasus and other parts of Russia's southern border zone, Russian military resources have increasingly been directed towards the south and east. At the same time the melting ice in the Arctic, as well as the northern regions increasingly important role as a transit area for intercontinental shipping and production location for oil and gas, also implies that Russia will maintain its military presence in the High North in the years to come. The Kola Peninsula is likely to remain Russia's main base for strategic and tactical submarines.

The future progress of the military reform is likely to be determined also by external factors, first of all the price of oil and gas which until now has been a driving force for Russia's economic growth and a premise for the state's military revitalization.

Innhold

1	Innledning	7
2	Moderniseringen av Russlands væpnede styrker	8
2.1	Arven	8
2.2	Serdjukov-reformen	8
2.3	Det statlige våpenprogrammet 2011–2020	11
3	Forutsetninger	12
3.1	Demografiske forutsetninger	12
3.2	Økonomiske forutsetninger	14
3.3	Forsvarsindustriens kapasitet og teknologiske nivå	16
4	Forsvarsgrenene frem mot 2020	18
4.1	Landstridskreftene og Luftlandestyrkene	18
4.2	Luftforsvaret	19
4.3	Marinen	20
4.4	De strategiske atomstyrkene	22
5	Regionale prioriteringer	23
5.1	Det generelle bildet	23
5.2	Nordområdenes fremtidige rolle	25
6	Tre scenarier for russisk forsvarsutvikling	28
6.1	Morfologisk metode og utvalg av parametre	28
6.1.1	Redegjørelse for parametrene	29
6.1.2	Konsistensmatrise	30
6.1.3	Valg av fremgangsmåte for å beskrive scenarioene	30
6.2	Scenario 1: Lavere forsvarsbevilgninger	30
6.3	Scenario 2: Uendrede forsvarsbevilgninger	32
6.4	Scenario 3: Økte forsvarsbevilgninger	33
6.5	Prioritering mellom grenene innenfor den kjernefysiske triaden	34
7	Avsluttende betraktninger	35
	Referanser	38
	Appendix A Delstudier under prosjektet “Russisk forsvarsutvikling frem mot 2020” – konsekvenser for Nordområdene	42

1 Innledning

Denne rapporten oppsummerer FFI-prosjektet “Russisk forsvarsutvikling frem mot 2020 – konsekvenser for Nordområdene”. Målsettingen med prosjektet, og dermed også rapporten, er å tegne et bilde av hvordan Russlands militære evne kan komme til å utvikle seg i de nærmeste årene. Prosjektet bygger på tidligere russlandsprosjekter ved FFI som blant annet har sett på russisk tenkning rundt, og vilje til, militær maktbruk. Rapporten er beregnet på militære og politiske beslutningstakere i Norge, samt andre lesere med interesse for Russlands militære og politiske utvikling.

Russland utgjør per i dag ingen sannsynlig militær motstander for Norge. Tvert i mot er forholdet preget av et stadig økende samarbeid. Enigheten om delelinjen i Barentshavet og Polhavet er et spesielt godt eksempel på dette. Samtidig er det ikke slik at Norge helt kan utelukke at Russland på lang sikt igjen kan komme til å fremstå som en utfordrer, også på det militære området. Russland er fortsatt ikke en del av det vestlige sikkerhetsfellesskapet, det finnes fremdeles uavklarte jurisdiksjonsspørsmål og potensielle interessekonflikter i de nordlige havområder, og Russlands militære evne er fortsatt overveldende større enn Norges. Siden forsvarsplanleggingen ikke bare kan basere seg på verden slik den ser ut i dag, men også må ta hensyn til mulige utviklingsbaner i et langsiktig tidsperspektiv, er det fremdeles relevant for Norge å følge med på Russlands militære utvikling. Arbeidet som oppsummeres i denne rapporten er et av bidragene til dette.

Det russiske forsvaret gjennomgår for tiden den mest omfattende omleggingen i postsovjetisk tid. Den pågående reformen, med det offisielle navnet “Forsvarets nye utseende”¹, skal modernisere de væpnede styrkene både strukturelt og materielt og øke deres evne til å håndtere dagens og morgendagens sikkerhetsutfordringer. Hovedelementene i, og bakgrunnen for, reformprosessen redegjøres for i rapportens andre kapittel.

Utfallet av reformen vil blant annet avhenge av finansiering, industriell kapasitet og teknologisk utvikling. Vi har derfor innenfor rammen av prosjektet gjennomført dybdestudier av blant annet russisk forsvarsøkonomi og militærteknologi. Disse studiene er utgangspunktet for drøftingen av Russlands forutsetninger for å lykkes med den pågående forsvarsreformen i rapportens tredje kapittel. I det påfølgende kapittelet ser vi på planene for de enkelte forsvarsgrenene og på prioriteringen mellom dem. Kapittel fem drøfter hvilke regionale prioriteringer som ligger i den russiske forsvarsreformen. Særlig oppmerksomhet vies den militære utviklingen i Norges nordlige nærrområder.

Rapportens fem første kapitler presenterer de viktigste empiriske funnene fra prosjektet og våre analyser og vurderinger av disse. Denne kunnskapen danner utgangspunktet for kapittel seks hvor vi diskuterer mulige utfall av de russiske forsvarsplanene på lengre sikt. Vi har valgt å gjøre dette ved kort å beskrive tre scenarioer for forsvarsutviklingen i Russland. I denne scenariodelen flyttes tidsperspektivet frem fra 2020 til 2030. Utviklingen i de russiske forsvarsbevilgningene er valgt

¹ Russisk: *Novyj oblik Vooruzhennykh Sil RF*.

som definerende parameter. Avslutningsvis oppsummerer vi i kapittel sju de viktigste elementene i de russiske forsvarsplanene og det vi mener vil være hovedtendensene i utviklingen av Russlands væpnede styrker i de neste ti–tjue årene.

2 Moderniseringen av Russlands væpnede styrker

2.1 Arven

Frem til 2008 hadde russisk postsovjetisk militærutvikling ikke egentlig noen klar retning. Mange forsvarsreformer ble rett nok proklamert i perioden fra 1991 til 2008. Tidligere forsvarsminister Sergej Ivanov hevdet til og med i 2003 at reformperioden nå var over. I virkeligheten var det imidlertid kun snakk om at den militære arven fra sovjettiden langsomt ble mindre og svakere. Da Anatolij Serdjukov ble innsatt som forsvarsminister i 2007 overtok han i praksis en særdeles avmagret versjon av Den røde hær. Store ressurser gikk med til å opprettholde et enormt antall avdelinger, der bare de aller færreste hadde tilnærmet full oppsetning. I tillegg var treningsstandard og våpenutrustning under enhver kritikk.

Krigen mot Georgia sommeren 2008 avslørte mange av disse svakhetene meget tydelig. Målsettingen for russisk militærpolitikk siden den gang har vært å omgjøre Russlands væpnede styrker fra en gigantisk, men ineffektiv vernepliktshær til en stående styrke med veltrente, godt koordinerte og godt utstyrte avdelinger og soldater.

2.2 Serdjukov-reformen

Høsten 2008 kunngjorde forsvarsminister Serdjukov at Russlands væpnede styrker skulle få nytt materiell, delvis ny struktur og at tjenestevilkårene for og opplæringen av soldatene skulle forbedres. Endringene i struktur og personell skal være gjennomført innen 2012 og modernisering av materiellparken innen 2020.² Reformen er ikke ventet å påvirke den overordnede forsvarsstrukturen i særlig grad. Dagens inndeling i tre forsvarsgrener – Landstridskreftene, Luftforsvaret og Marinen – vil trolig bli beholdt, likeledes De strategiske raketstyrkenes og Luftlandestyrkenes status som selvstendige våpenarter. Den tredje selvstendige våpenarten, Romstyrkene, skal fra 1. desember 2011 inngå i de nyetablerte, kombinerte strategiske luft- og rakettforsvarsstyrkene, som blant annet skal ha ansvar for tidligvarslingssystemet, langdistanseluftvern og forsvaret mot interkontinentale ballistiske raketter.³

Kjernen i den strukturelle reformen er en omlegging fra mobiliseringsforsvar til stående styrker. Endringene innebærer at størsteparten av den tidligere mobiliseringsstyrken fjernes. Antallet ulike enheter skal etter planen reduseres, likeledes utstyrmangfoldet innen hver enhet.⁴ Det legges

² Aleksandr Kolbin: “Voennaja reforma 2008–2020: tsifyry i fakty”, *Indeks bezopasnosti* nr. 1 (96), 2011, s. 36.

³ Aleksandr A. Khrantsjikhin: “Vosdusjno-kosmitsjeskaja oborona kak vozmoznost”, *Nezavisimoe voenno obozrenie*, 4. mars 2011.

⁴ Aleksandr Kolbin: “Voennaja reforma 2008–2020: tsifyry i fakty”, *Indeks bezopasnosti* nr.1 (96), 2011, ss. 35–45.

imidlertid opp til at Russland fortsatt skal ha en av verdens største militære styrker. Den stående styrken skal i fremtiden bestå av én million soldater i fredstid, samt en reservestyrke på 700 000 soldater.⁵ Mobiliseringstiden skal ifølge forsvarsplanene være kun én time.⁶

En annen vesentlig endring er omleggingen av forswarets kommandostruktur. I 2010 ble det opprettet fire regionale, fellesoperative kommandoer – Vest, Sør, Senter og Øst – med base i henholdsvis St. Petersburg, Rostov-na-Donu, Jekaterinburg og Khabarovsk. Nordflåten og Østersjøflåten inngår i Vestkommandoen, Svartehavsflåten og Den kaspiske flotilje i Sørkommandoen, mens Stillehavsflåten er underlagt Østkommandoen. Per i dag er det kun de strategiske atomstyrkene⁷ og Luftlandestyrkene som ikke er underlagt de nye kommandoene. Disse vil fortsatt bli kontrollert direkte av Generalstaben i Moskva.⁸ Parallelt med omleggingen til fellesoperative kommandoer er den operative inndelingen som det russiske forsvaret arvet fra Den røde armé blitt fjernet til fordel for en enklere og mer vestlig modell. I fremtiden vil man kun ha tre operative nivåer, ikke fem som tidligere. Endringene innebærer at den største operative enheten på taktisk nivå er redusert fra divisjon til brigade. Begreper som militærdistrikt og armé er ikke lenger i bruk. Den nye kommandostrukturen vil på sikt kunne forenkle innsatskoordineringen både innad i forsvarsgrenene og mellom dem. Det russiske forsvaret har da også etter høsten 2008 gjennomført en rekke fellesøvelser hvor de har trent på nettopp koordinering.

En konsekvens av de strukturelle omleggingene er at behovet for offiserer reduseres. Den opprinnelige reformplanen la opp til en nedskjæring fra 355 000 til 150 000 stillinger.⁹ Offiserstallet er senere blitt oppjustert til 220 000.¹⁰ Selv etter oppjusteringen innebærer endringene en reduksjon i antallet offiserer på nærmere 40 prosent sammenlignet med 2008-nivået. Russland vil dermed få en offiser/soldat-rate mer tilsvarende vestlig standard. Videre skal sammensetningen av offiserskorpset endres noe: Andelen offiserer på høyere og mellomnivå skal reduseres til fordel for en større andel lavere offiserer.¹¹ Det er også planer om å reorganisere den militære utdannelsen og opprette et profesjonelt underoffiserskorps mer eller mindre etter amerikansk modell.¹²

Et av de mest diskuterte spørsmålene i russisk forsvarspolitik de siste tjue årene har vært hvorvidt man skal profesjonalisere forsvaret. Til tross for at tjenestetiden i 2008 ble redusert fra 24 til 12 måneder, er verneplikten fortsatt upopulær i det store lag av befolkningen. På den annen side

⁵ Aleksej Nikolskij: “Novyj stroj”, *Vedomosti*, 30. desember 2009.

⁶ Aleksej Gajdaj: “Reformirovanie Sukhoputnykh vojsk Rossijskoj Federatsii” i Mikhail Barabanov (red.) *Novaja armija Rossii*, Moskva: Tsentr analiza strategij i tekhnologij, 2010, s. 25.

⁷ Russland har både luft-, sjø- og landbaserte kjernefysiske våpen. Disse opereres av henholdsvis Luftforsvaret, Marinen og Romstyrkene.

⁸ Aleksandr Kolbin: “Voennaja reforma 2008–2020: tsifry i fakty”, *Indeks bezopasnosti* nr. 1 (96), 2011, s. 38.

⁹ *Ibid.* s. 37.

¹⁰ “Tsjsislo ofitserov VS RF vyrastet na 70 tys po sravneniju s prezjnim planom”, *RIA Novosti*, 2. februar 2011.

¹¹ Aleksandr Kolbin: “Voennaja reforma 2008–2020: tsifry i fakty”, *Indeks bezopasnosti* nr. 1 (96), 2011, s. 37.

¹² Aleksej Gajdaj: “Reformirovanie Sukhoputnykh vojsk Rossijskoj Federatsii” i Mikhail Barabanov (red.) *Novaja armija Rossii*, Moskva: Tsentr analiza strategij i tekhnologij, 2010, s. 27.

er verneplikten ønsket av de militære, som fortsatt ser en stor hær som avgjørende for Russlands sikkerhet.¹³ Innenfor den nåværende planleggingshorisonten legges det opp til at de væpnede styrkene skal bestå av en blanding av vervede og vernepliktige soldater.¹⁴ Hva blandingsforholdet skal være er imidlertid uklart. Målsettingene har variert fra 730 000 vernepliktige og 120 000 vervede¹⁵ til det nåværende plantallet på 355 000 vernepliktige og 425 000 vervede.¹⁶ En periode var det planer om å opprette egne profesjonelle eliteenheter,¹⁷ men grunnet problemer med innføringen av vervede, legges det nå opp til kun blandede enheter.¹⁸

Dårlige tjenestevilkår for soldatene gjør at forsvaret i dag sliter med rekrutteringen. Reformpakken inneholder derfor, i tillegg til de strukturelle og mannskapsmessige endringene, flere tiltak som skal gjøre forsvaret til en mer attraktiv arbeidsplass. Det viktigste av disse er et nytt lønns- og pensjonssystem som skal innføres i 2012. Det er blant annet gitt politiske lovnader om en dobling av offiserslønningene og en økning i de militære pensjonene på minst 150 prosent.¹⁹

Den pågående reformen gjenspeiler at de russiske trusseloppfatningene har endret seg etter den kalde krigens slutt. Landstyrkene, som tidligere i all hovedsak var organisert, utstyrt og trent for en storskalakrig med NATO og Vesten, omorganiseres nå med tanke på primært å håndtere mindre, regionale, og muligens økonomiske, konflikter i Russlands grenseområder. I tråd med det endrede trusselbildet, vektlegges mobilitet og rask reaksjonsevne i økende grad. Reformens strukturelle elementer tyder videre på at den politiske og militære ledelsen har tatt inn over seg de store svakhetene i forsvarsgrenenes kommando- og kontrollstruktur som ble avdekket under “femdagerskrigen” mot Georgia i august 2008.²⁰

To aspekter ved Serdjukov-reformen gjør at den skiller seg fra de mange tidligere militære reformforsøkene i postsovjetsk tid. For det første ser det denne gangen ut til å ligge betydelig politisk vilje til endring bak ordene. Forsvarsministeren har hele tiden hatt både statsministerens og presidentens fulle støtte. Størst motstand møter reformen blant de militære, men deres innflytelse på prosessen har så langt vært begrenset. For det andre innebærer reformen en tydeligere vektlegging av kvalitet fremfor kvantitet enn det som før har vært tilfellet. Dersom man lykkes med de strukturelle og mannskapsmessige endringene, vil det russiske forsvaret i 2020 ha kvittet seg med store deler av den sovjetiske arven og ha mange likhetstrekk med dagens vestlige

¹³ Rolf-Inge Vogt Andresen: *Conscription in the new Russian Army*, FFI-rapport 2010/00029.

¹⁴ “Medvedev: kontraktno-prizyvnaia skhema komplektovaniia VS RF budet dejstvovat esjsjo 10–15 let”, *Interfax*, 4. april 2011.

¹⁵ Aleksandr Kolbin: “Voennaja reforma 2008–2020: tsifry i fakty”, *Indeks bezopasnosti* nr.1 (96), 2011, s. 37.

¹⁶ “Rassjirennoe zasedanie kollegii Ministerstva oborony Rossii”, 18. mars 2011, <http://news.kremlin.ru/transcripts/10677>, lest 18. mars 2011.

¹⁷ Kristin Ven Bruusgaard og Rolf-Inge Vogt Andresen: *Permanent readiness units in the Russian Armed Forces*, FFI-rapport 2009/00605.

¹⁸ Se for eksempel Vladimir Mukhin: “Nekomplekt vojsk skazyvaetsja na ikh boegotovnosti”, *Nezavisimaja gazeta*, 12. januar 2011. Luftlandestyrkene er et unntak, se kapittel 4.1.

¹⁹ “Rassjirennoe zasedanie kollegii Ministerstva oborony Rossii”, 18. mars 2011, <http://news.kremlin.ru/transcripts/10677>, lest 18. mars 2011.

²⁰ For en analyse av de russiske styrkenes prestasjon i Georgia-krigen, se Tor Bukkvoll, Sigurd Glærum, Iver Johansen og Jan H. Pay: *Krigen i Georgia – konsekvenser for Norge?*, FFI-rapport 2009/00268.

væpnede styrker i sammensetning og oppbygging. På den annen side vitner ønsket om å beholde en tallmessig stor styrke om at den sovjetiske forsvarsmodellen fremdeles har sterke tilhengere.

2.3 Det statlige våpenprogrammet 2011–2020

Forsvarsreformen følges av omfattende planer for oppgradering av materiellparken. Den politiske ledelsen i Russland vedtok i desember 2010 å investere 22 000 milliarder rubler i forsvarsmateriell i årene frem til 2020. 18 700 milliarder rubler, eller 85 prosent av beløpet, skal tilfalle de væpnede styrkene og finansieres over forsvarsbudsjettet.²¹ Det resterende beløpet, som ikke vil bli omtalt videre, er tiltenkt de væpnede strukturene som er underordnet andre ministerier. Hele 80 prosent av ressursene i våpenprogrammet skal gå til innkjøp av nytt materiell, mens kun ti prosent er avsatt til forskning og utvikling. Investeringene skal angivelig gjøre det mulig å heve andelen moderne materiell i forsvaret fra dagens 10–15 prosent, via 30 prosent i 2015 til 70 prosent i 2020.²²

Hva angår nyanskaffelser, har statsminister Putin erklært at strategiske våpen, marinefartøy, fly, luftvern, samband og ledelses- og oppklaringsystemer vil bli prioritert.²³ De kjente innkjøpsplanene omfatter blant annet 600 fly, 1000 helikopter, 100 marinefartøy, nye luftvernsystemer og oppgraderingen av dagens strategiske atommissiler.²⁴ Om lag ¼ av våpenprogrammet skal gå til opprustning av Marinen,²⁵ mens de strategiske atomstyrkenes andel trolig vil bli holdt på dagens nivå, det vil si 25 til 30 prosent. Av forsvarsgrenene er det Landstridskreftene som ser ut til å ha lavest prioritet. Det er ventet at størsteparten av det nye materiellet vil bli kjøpt fra den russiske forsvarsindustrien, men den politiske ledelsen har åpnet for å importere materiell i de tilfellene der det ikke finnes russiske ekvivalenter av tilfredsstillende kvalitet.²⁶

I likhet med tidligere våpenprogram er detaljene i det gjeldende våpenprogrammet, GPV-2020, i utgangspunktet ikke offentlige, og den informasjonen som foreligger er gjennomgående lite presis. Det er i så måte beskrivende at GPV-2020 er blitt sagt å innebære både en tre-,²⁷ fire-²⁸ og femdobling²⁹ av forsvarsinvesteringene. Beregninger foretatt av FFI tyder imidlertid på at den

²¹ Summen på 22 000 milliarder rubler tilsvarer med dagens rubelkurs (5,4 rubler = 1 krone, august 2011) ca. 4000 milliarder norske kroner. Summen på 18 700 milliarder rubler som tilfaller forsvaret blir da ca. 3500 milliarder norske kroner.

²² “Putin bylo ’strasjno proiznesti’, skolko Possija potratit na oruzjje v blizjajsje 10 let”, <http://www.NEWSru.com>, 13. desember 2010.

²³ Ibid.

²⁴ Vasilij Sytsjev: “Dve voennykh pjatiletki”, *Lenta.ru*, 25. februar 2011.

²⁵ “Vystuplenie v Gosudarstvennoj Dume s ottsjetom o dejatelnosti Pravitelstva Rossijskoj Federatsii za 2010 god”, 20. april 2011, <http://premier.gov.ru/events/news/14898>, lest 27. april 2011.

²⁶ Vasilij Sytsjev: “Dve voennykh pjatiletki”, *Lenta.ru*, 25. februar 2011.

²⁷ Statsminister Vladimir Putin i “Predsedatel Pravitelstva Rossii V.V. Putin predstavil v Gosudarstvennoj Dume ottsjet o dejatelnosti Pravitelstva Rossijskoj Federatsii za 2010 god”, 20. april 2011, <http://premier.gov.ru/events/news/14898>, lest 27. april 2011.

²⁸ President Dimitrij Medvedev i “Soversjtsjanie po voprosam razvitija oboronno-promyslennogo kompleksa Rossii”, 10. mai 2011, <http://news.kremlin.ru/transcripts/11206>, lest 11.mai 2011.

²⁹ Seniorforsker ved Institutt for overgangsøkonomi i Moskva Vasily Zatsepin i “Russian Military Modernization: Besieging Haze”, *Eurasia Daily Monitor*, 3. juni 2011. De ulike tallene skyldes trolig

reelle årlige økningen i forsvarets pengebruk er på ca. 170 prosent sett i forhold til det forrige våpenprogrammet, GPV-2015, som ble introdusert i 2007 og avbrutt i 2010.³⁰ I tillegg til varierende informasjon om størrelsen, er det også betydelig uklarhet rundt programmets faktiske innhold. De opplysningene som gis om planlagte anskaffelser viser i noen tilfeller til uformelle planer, i andre tilfeller er deler av materiellet allerede levert forsvaret under rammen av det foregående våpenprogrammet. For eksempel var to av de åtte strategiske atomubåtene i *Borej*-klassen, som skal leveres forsvaret innen rammen av GPV-2020, alt sjøsatt da programmet trådte i kraft i januar 2011.

De mange usikkerhetsmomentene til tross er det liten tvil om at GPV-2020 signaliserer en økt vilje til satsing på forsvaret. Hvorvidt denne satsingen er økonomisk gjennomførbar, drøftes i det neste kapittelet. Det må imidlertid understrekes at satsingen bør ses i sammenheng med at den russiske våpenparken kun i begrenset grad er blitt modernisert og fornyet i postsovjetisk tid. Svært mye utstyr i det russiske forsvaret er derfor i ferd med å gå ut på dato, og store investeringer er nødvendig dersom dagens militære kapasitet skal opprettholdes i årene som kommer.³¹ Videre betyr den mannskapsmessige nedbyggingen av forsvaret at den totale mengden militært materiell i Russland trolig vil bli betydelig redusert frem mot 2020 tiltross for våpenprogrammet. Målsettingen om 80 prosent nytt materiale forutsetter i så måte ikke bare store nyanskaffelser, men også at store mengder gammelt og overflødig materiell avhendes.

3 Forutsetninger

3.1 Demografiske forutsetninger

Som nevnt i foregående kapittel legger de russiske forsvarsplanene opp til at landet i de kommende tiårene fortsatt skal ha en av verdens største stående styrker. Den demografiske utviklingen gir imidlertid grunn til å stille spørsmålsteget ved Russlands evne til å beholde én million mann under våpen i årene fremover. Siden oppløsningen av Sovjetunionen har Russland opplevd en betydelig befolkningsnedgang. Folketallet er redusert med nesten seks millioner,³² og det statlige russiske statistikkbyrået regner med at antallet innbyggere vil synke med ytterligere fire millioner innen 2030, en nedgang på totalt 6,7 prosent siden befolkningstoppen i 1993.³³ De vernepliktige har tradisjonelt utgjort kjernen i de stående russiske styrkene og er, innenfor rammen av dagens forsvarsplanlegging, fortsatt ment å spille en sentral rolle. Størrelsen på årskullene legger imidlertid begrensninger for hvor mange vernepliktige som kan kalles inn. FFI-studien *Conscription in the new Russian Army* konkluderte med at den opprinnelige målsettingen

varierende justering for inflasjon og hvorvidt man ser på hele våpenprogrammet eller kun den delen som går til forsvaret.

³⁰ Beregning foretatt ved FFI i juni 2011. Dagens rubelverdi er lagt til grunn. Det er justert for konsumprisindeksen.

³¹ Rolf-Inge Vogt Andresen og Tor Bukkvoll: *Russisk våpenutvikling frem mot 2020*, FFI-rapport 2008/01957, s. 9.

³² Aleksandr Surinov: "Kem my sebja stsjitaem", *Rossijskaja gazeta*, 27. mars 2011.

³³ Rosstat (Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki): *Demografitsjeskij ezjegodnik Rossii 2010*, Moskva: Rosstat, 2010, s. 499.

om 750 000 vernepliktige i 2020 er uforenelig med dagens vernepliktsordning. Den viser til at da forsvaret i 2009 mobiliserte den største vernepliktskontingenten på femten år, blant annet ved å stramme inn fritaksregimet og hente inn ”unnasluntrere” fra tidligere årskull, klarte man likevel kun å innkalle 575 000 til førstegangstjeneste. Synkende årskull gjør at kontingentene nødvendigvis må bli mindre i de kommende årene. Det hittil minste årskullet, 1999-årgangen, skal innrulleres i 2017.³⁴ En gjeninnføring av lengre verneplikt er stadig oppe på dagsorden, men synes per i dag ikke å være et reelt alternativ. Sett i lys av den demografiske utviklingen virker den nye målsettingen om 355 000 vernepliktige, kunngjort i mars 2011, langt mer realistisk, selv om dette antallet også kan vise seg i høyeste laget, ikke minst dersom de vernepliktiges generelle helsetilstand ikke forbedres.³⁵ I 2010 var over 30 prosent av de fremmøtte på høstsesjonen i en så dårlig helsemessig forfatning at de ble funnet helt eller delvis uegnet til militærtjeneste.³⁶

En kraftig reduksjon i antallet vernepliktige vil gjøre det betydelig mer kostbart å opprettholde én million mann under våpen. FFI-studien *Permanent readiness units in the Russian Armed Forces* fra 2009 anslo antallet vervede soldater i Landstridskreftene, inkludert Luftlandestyrkene, til å ligge mellom 75 000 og 150 000.³⁷ Dersom vernepliktsstyrken reduseres til 355 000, må antallet vervede soldater tredobles for at den samlede styrken skal utgjøre én million. Dette vil neppe la seg gjøre innen 2012, kanskje heller ikke innen 2020. For perioden 2009 til 2013 er det kun planlagt å opprette 80 000 nye vervede stillinger.³⁸ Erfaringen med profesjonalisering så langt viser dessuten at omleggingen til vervede går saktere enn planlagt, blant annet som følge av manglende finansiering, dårlig rekruttering og stort frafall. Dårlige tjenestevilkår gjør også at mange vervede søker seg til andre yrker så snart første bindingsperiode utløper.³⁹ De varslede lønnsøkningene kan muligens gjøre soldatyrket noe mer attraktivt, men vil samtidig øke kostnadene ved å bruke vervede fremfor vernepliktige. Hvorvidt man vil klare å opprettholde så mye som én million mann under våpen fremstår derfor som høyst usikkert. Her må det imidlertid tilføyes at målsettingen om én million mann ikke nødvendigvis er et resultat av strategiske vurderinger, men vel så gjerne kan være en symbolsk størrelse som reflekterer et kompromiss mellom ulike forsvarsinteresser.⁴⁰ I forbindelse med årets (2011) budsjettforhandlinger har flere sentrale aktører tatt til ordet for å redusere mannskapstallene med ytterligere 15 prosent i løpet av de to neste årene.⁴¹

³⁴ Rolf-Inge Vogt Andresen: *Conscription in the new Russian Army*, FFI-rapport 2010/00029.

³⁵ Den nevnte FFI-studien konkluderer med at en realistisk målsetning for antall vernepliktige på sikt er 200–300 000, se Rolf-Inge Vogt Andresen: *Conscription in the new Russian Army*, FFI-rapport 2010/00029.

³⁶ “Gensjtab: 32 % prizyvnikov ne godny ili ogranitsjenno godny iz-za zdorovja”, *RIA Novosti*, 31. mars 2011.

³⁷ Kristin Ven Bruusgaard og Rolf-Inge Vogt Andresen: *Permanent readiness units in the Russian Armed Forces*, FFI-rapport 2009/00605.

³⁸ *Ibid*, s. 22.

³⁹ *Ibid*, s. 22.

⁴⁰ Rolf-Inge Vogt Andresen: *Conscription in the new Russian Army*, FFI-rapport 2010/00029, s. 26, jf. s. 8.

⁴¹ “Armijo sokratjat na 15%”, *Izvestia*, 22. juni 2011

3.2 Økonomiske forutsetninger

Ikke bare den demografiske, men også den økonomiske utviklingen gir grunn til å stille spørsmålstegn ved ambisjonsnivået i de russiske forsvarsplanene. Da Serdjukov-reformen ble lansert i medio 2008, hadde Russland bak seg ti år med en gjennomsnittlig økonomisk vekst på 7 prosent.⁴² Den globale finanskrisen i 2008–2009 rammet imidlertid russisk økonomi hardt. Økonomien er nå i ferd med å ta seg opp igjen, men veksten er ikke, og er heller ikke ventet å bli, like rask som på 2000-tallet. Det internasjonale pengefondets langsiktige vekstestimat for Russland er nå (mai 2011) på 4 prosent årlig.⁴³

Russlands viktigste inntekstkilde er eksport av råolje og naturgass. Hvor mye penger Russland vil ha å rutte med neste ti årene avhenger derfor i stor grad av olje- og gassprisene. Oljeprisens betydning for Russlands økonomiske handlingsrom kan illustreres ved statsbudsjettet for 2010. Dette året var overskuddet på statsbudsjettet 18,7 prosent av bruttonasjonalproduktet. Dersom vi ser bort fra oljeinntektene, var underskuddet derimot på 12,7 prosent.⁴⁴ Petroleums-avhengigheten skaper betydelig usikkerhet rundt landets videre økonomiske utvikling. En annen faktor som bidrar til å skape usikkerhet i den russiske økonomien er den høye inflasjonen. I perioden 1998–2011 var inflasjonen i snitt 14,5 prosent årlig, mens fremtidig langsiktig estimat er en årlig inflasjon på om lag 6 prosent.⁴⁵

Russiske politikere har de siste årene vist betydelig vilje til å satse på forsvaret. Mens trenden i de fleste vestlige land, unntatt USA, på 2000-tallet har vært at forsvarsbudsjettene inflasjonsjustert har vært holdt på et relativt konstant nivå, og dermed blitt BNP-andelsmessig redusert, har det motsatte vært tilfelle i Russland. Parallelt med at Russland fra starten av 2000-tallet opplevde en sterk vekst i eksportinntektene og bruttonasjonalproduktet, økte forsvarsbevilgningene. Det russiske forsvarets andel av bruttonasjonalproduktet har ligget godt over NATO-snittet på 2000-tallet.⁴⁶ Det må imidlertid tilføyes at det russiske bruttonasjonalproduktet er relativt lavt. Selv om forsvarsandelen, og dermed viljen til å bruke penger på forsvar, er høy, bruker Russland fortsatt mindre penger på forsvar enn både USA, Kina, Frankrike og Storbritannia. De nåværende vekstprognosene tyder på at Russland neppe vil kunne realisere våpenprogrammet uten å øke forsvarets andel av bruttonasjonalproduktet utover dagens 2,8 prosent.⁴⁷ Hvor stor

⁴² Beregning foretatt av FFI basert på tall fra International Monetary Fund: *World Economic Outlook: Tensions from the Two-Speed Recovery: Unemployment, Commodities, and Capital Flows*, april 2011, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/>.

⁴³ International Monetary Fund: *Regional Economic Outlook: Europe. Strengthening the Recovery*, mai 2011, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2011/eur/eng/ereo0511.htm>.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ International Monetary Fund: *World Economic Outlook: Tensions from the Two-Speed Recovery: Unemployment, Commodities, and Capital Flows*, april 2011, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/>.

⁴⁶ Rolf-Inge Vogt Andresen og Cecilie Sendstad: *Russisk forsvarsmakt og forsvarsøkonomi – mål og midler*, FFI-rapport 2007/02564, s. 25.

⁴⁷ Forsvarsutgiftene (1 517 mrd. nominelle rubler) er hentet fra statsbudsjettet for 2011 og planperioden 2012–2013, tilgjengelig på Finansministeriets hjemmeside http://www1.minfin.ru/budget/federal_budget/. Bruttonasjonalproduktet (54 545 mrd. nominelle rubler) er Det internasjonale pengefondets estimat i World Economic Outlook, april 2011, tilgjengelig fra <http://www.imf.org/external/nc/cs.aspx?id=28>. De russiske

økning som er nødvendig avhenger blant annet av hvorvidt våpenprogrammet er oppgitt i nominelle eller reelle verdier, noe som per i dag ikke er offisielt. En andelmessig økning av forsvarsutgiftene, forutsetter politisk vilje til å prioritere forsvaret over andre sektorer. At forsvarssatsingen ble opprettholdt også under finanskrisen, kan tyde på at viljen til å prioritere forsvaret på bekostning av andre sektorer er tilstede. En annen faktor som taler for økt forsvarssatsning i årene fremover er at det i den nåværende budsjettplanen legges det opp til at forsvarets andel av bruttonasjonalproduktet skal økes fra dagens 2,8 prosent til 3,3 prosent i 2013. Dersom forsvarsbevilgningene deretter holdes på dette nivået vil Russland trolig kunne klare å nå målsetningen om 19 000 milliarder rubler nominelt sett.

På den annen side medfører den aldrende befolkningen at Russland i de kommende årene kan forvente reduserte arbeidsinntekter og økte helse- og pensjonskostnader. Gitt at trusselbildet ikke endres, er det ikke utenkelig at det økte presset på sosialbudsjettet på sikt vil kunne tvinge frem en nedprioritering av forsvaret, slik vi har sett i Vest-Europa.⁴⁸ En annen usikkerhetsfaktor er at politikerne har valgt å skyve de store forsvarsinvesteringene foran seg. Hoveddelen av investeringene i GPV-2020, vel 70 prosent, skal foretas først fra 2015. Det forrige våpenprogrammet, som hadde langt mindre ambisiøse innkjøpsplaner, ble avbrutt nettopp på det tidspunktet da investeringene skulle økes.⁴⁹

Gitt at Russland klarer å allokere 19 000 milliarder rubler til nytt forsvarsmateriell er det fortsatt usikkert om beløpet vil være tilstrekkelig til å dekke de planlagte anskaffelsene. Erfaringen fra de foregående våpenprogrammene er at disse har vært betydelig underfinansiert, først og fremst fordi man ikke har tatt tilstrekkelig høyde for prisstigningen på materiellet⁵⁰. Forfallet i store deler av den russiske militærindustrien på 1990- og starten av 2000-tallet har ført til at flere sektorer, særlig verftsindustrien, har slitt med å få i gang produksjonen igjen. Flere av de siste års bestillinger har derfor vist seg å bli langt dyrere enn planlagt. Prisene har også økt som følge av monopolisering i forsvarsindustrien. De siste årenes omstrukturering i retning av større enheter, i kombinasjon med politiske ønsker om primært å kjøpe fra egen industri, har økt produsentenes muligheter til å presse prisene oppover.⁵¹

offisielle forsvarsutgiftene er betydelig lavere enn internasjonale estimater. Stockholm International Peace Research Establishment (SIPRI) anslår for eksempel at Russland i 2009 brukte 4,9 prosent av BNP på forsvarsrelaterte utgifter, jf. SIPRI military expenditure database, <http://milexdata.sipri.org/result.php4>. For en diskusjon av russisk budsjettpraksis og ulike forståelser av forsvarsbevilgninger se Rolf-Inge Vogt Andresen og Cecilie Sendstad: *Russisk forsvarsmakt og forsvarsøkonomi – mål og midler*, FFI-rapport 2007/02564, ss. 20–24.

⁴⁸ For en diskusjon av den demografiske utviklingens konsekvenser for forsvarsøkonomien se for eksempel T. Yazbeck: *The Russian Economy and Resources Available for Military Reform and Equipment Modernization*, Centre for Operational Research and Analysis, Ottawa, Canada, september 2010.

⁴⁹ Vasilij Sytsjev: "Dve voennykh pjatiletki", *Lenta.ru*, 25. februar 2011.

⁵⁰ Andrej Frolov: "Budusjtsjee rossijskikh vooruzjenij", *Indeks bezopasnosti* nr. 1 (96), 2011.

⁵¹ Rolf-Inge Vogt Andresen og Tor Bukkvoll: *Russisk våpenutvikling frem mot 2020*, FFI-rapport 2008/01957, s. 60.

Den omfattende korrupsjonen er et annet betydelig hinder for realiseringen av våpenprogrammet. Ifølge offentlige kilder går hver femte rubel av forsvarsordren tapt som følge av korrupsjon.⁵² Anonyme kilder har dessuten antydnet til russisk presse at så mye som halvparten av forsvarsordren forsvinner til prosjekter og materiell som ikke er relatert til forsvarets behov.⁵³ Korrupsjonsbekjempelse har vært en av president Medvedevs politiske kjernesaker, men den har så langt gitt få konkrete resultater. Det er imidlertid kommet signaler om at regjeringen nå vil stille større krav til at materiellanskaffelser og tjenester utføres innen de på forhånd avtalte tids- og kostnadsrammene,⁵⁴ noe som både vil kunne presse frem økt effektivitet i militærindustrien og redusere mulighetene for korrupsjon.

3.3 Forsvarsindustriens kapasitet og teknologiske nivå

Ettersom Russland fortsatt hovedsakelig ønsker å utstyre forsvaret med materiell fra egen industri, avhenger utbyttet av våpenprogrammet ikke bare av de økonomiske betingelsene, men også av forsvarsindustriens kapasitet og teknologiske nivå. Vil forsvarsindustrien klare å levere bestilt materiell til rett tid, og vil det leverte materialet være tilpasset forsvarets behov?

Den russiske forsvarsindustrien har i postsovjetisk tid slitt med lav produksjonskapasitet. Dette skyldes at en stor andel av militærindustrien enten gikk over til sivil produksjon eller rett og slett stoppet opp da de statlige forsvarsbestillingene tørket ut på 1990-tallet. De resterende foretakene begynte å produsere for eksportmarkedet og har, etter at forsvarsordren tok seg opp igjen på 2000-tallet, slitt med å levere statsordren i tillegg til allerede inngåtte bestillinger fra utenlandske kunder. Kapasitetsproblemene blir forsterket av omfattende svinn gjennom korrupsjon, underslag og lite effektiv ledelse og en generell mangel på kvalifisert arbeidskraft. De siste årene er store ressurser blitt satt inn for å gjenreise forsvarsindustrien, og det kan nå se ut som om man er i ferd med å gjenvinne produksjonskapasiteten på flere felt, deriblant fly- og luftvernsindustrien, mens andre felt, som verftsindustrien, fortsatt sliter.⁵⁵ Frem mot 2020 skal det avsettes ytterligere 3 000 milliarder rubler (i tillegg til forsvarsordren) til en statlig hjelpapakke for å effektivisere og utbedre produksjonskapasiteten.⁵⁶ Hvor mye nytt materiell som vil bli tilført avhenger i stor grad av hvorvidt man lykkes med denne effektiviseringen og kampen mot den omfattende korrupsjonen. Den nåværende tendensen er at det bestilte materialet i stor grad blir levert, men med til dels betydelige forsinkelser og påfølgende kostnadsoverskridelser. I 2010 ble vel

⁵² Boris Jamsjanov: "Oruzjje daet 'otkaty'", *Rossijskaja gazeta*, 24. mai 2011.

⁵³ Aleksej Nikolskij og Anastasija Kornja: "Usjtsjerb ot oboronzakaza", *Vedomosti*, 5. mars 2010.

⁵⁴ "Soversjtsjanie po voprosam razvitija oboronno-promysjlenogo kompleksa Rossii", 10. mai 2011, <http://news.kremlin.ru/transcripts/11206/print>, lest 11. mai 2011, jf. Ljubov Sjebalova og Ivan Safronov: "Minoborony dozjimaet KAPO rublem", *Kommersant*, 23. mars 2011 og Aleksej Nikolskij: "Davaj oruzjje!", *Vedomosti*, 12. mai 2011.

⁵⁵ Rolf-Inge Vogt Andresen og Tor Bukkvoll: *Russisk våpenutvikling frem mot 2020*, FFI-rapport 2008/01957.

⁵⁶ "Predsedatel Pravitelstva Rossii V. V. Putin predstavil v Gosudarstvennoj Dume ottjet o dejatelnosti Pravitelstva Rossijskoj Federatsii za 2010 god", 20. april 2011, <http://premier.gov.ru/events/news/14898/>, lest 20. april 2011.

60 prosent av forsvarsordren levert innen fristen, mens ytterligere 30 prosent ble levert i løpet av de neste seks månedene.⁵⁷

Til tross for usikkerheten knyttet til finansiering og produksjonskapasitet er det sannsynlig at det russiske forsvaret vil få tilført store mengder nytt materiell i de kommende årene, om enn mindre enn det forsvarsplanene legger opp til. Nytt materiell innebærer imidlertid ikke nødvendigvis at materiellparken vil bli tilført topp moderne utstyr. I studien *Russisk våpenutvikling frem mot 2020* analyserte vi tilstanden innen russisk militærteknologi i dag. Det ble konkludert med at det teknologiske nivået generelt er noe bedre enn hva de mest kritiske russiske og vestlige observatørene ofte hevder, men at det er store kvalitetsmessige variasjoner mellom de ulike sektorene. Russland produserer landbasert luftvern, lette våpen, kampfly, kryssermissiler, helikoptre og ubåter som per i dag er på høyde med vestlige motstykker. Det landbaserte luftvernet og kryssermissilene kan sågar overgå sine vestlige motstykker på enkelte områder. Øvrig materiell vurderes til å være noe dårligere og nivået er særlig lavt når det gjelder UAV-er, store overflatefartøy og kommunikasjonsteknologi.⁵⁸ De siste årenes oppmykning av importtabuet innebærer imidlertid at Russland i fremtiden vil kunne importere i hvert fall noe av det materiellet industrien ikke klarer å levere. Russland har allerede importert UAV-er fra Israel⁵⁹ og inngått en avtale om kjøp av helikopterbærende amfibielandsettingsfartøyer fra Frankrike.⁶⁰

Den teknologiske hovedutfordringen for den russiske militærindustrien er, og vil trolig fortsette å være, å holde tritt med den akselererende utviklingen innen vestlig våpenteknologi. I perioden fra 1991 til 2001 var det lite innovasjon og nytenkning i den russiske industrien. Det oppsto dermed et teknologisk etterslep. Dette etterslepet vises innen enkelte forsvarsgrener allerede i dag, men kan komme til å bli tydeligere i årene som kommer. Innkjøpsplanene under våpenprogrammet inneholder få eksempler på materiell som er utviklet i postsovjetisk tid. De eksemplene som finnes er levert i få eksemplarer og ofte ikke ferdig testet og klart til bruk. De nye bestillingene er i hovedsak oppgraderinger og moderniseringer av velprøvde løsninger som ble utviklet i sovjetperioden. Det nye materiellet vil derfor kun være moderne i den forstand at det er produsert de siste årene.⁶¹ Sett i lys av dette vil det kunne være svært uheldig for nivået i den russiske militærindustrien på sikt at størsteparten av midlene i våpenprogrammet allokteres til investeringer og kun ti prosent til forskning.

⁵⁷ “Sergej Ivanov poobesjtsjal ’oboronke’ novye otstavki”, *Lenta.ru*, 19. mai 2011.

⁵⁸ Rolf-Inge Vogt Andresen og Tor Bukkvoll: *Russisk våpenutvikling frem mot 2020*, FFI-rapport 2008/01957.

⁵⁹ “Israeli firm sells UAV assembly components to Russia”, *RIA Novosti*, 13. oktober 2011.

⁶⁰ “Dva vertoletonostsa ’Mistral’ obojdutsja Rossii v 1,2 mlrd evro”, *RIA Novosti*, 17. juni 2011.

⁶¹ Rolf-Inge Vogt Andresen og Tor Bukkvoll: *Russisk våpenutvikling frem mot 2020*, FFI-rapport 2008/01957, s. 57.

4 Forsvarsgrenene frem mot 2020

4.1 Landstridskreftene og Luftlandestyrkene

Landstridskreftene, herunder Luftlandestyrkene, er den forsvarsgrenen som gjennomgår de største strukturelle endringene. Frem til 2008 var kjernen i Landstridskreftene en stor mobiliseringsbasert vernepliktshær, trent og utstyrt for en fullskala krig mot NATO og Vesten. Hæren vil fortsatt være stor, og de vernepliktige skal fremdeles spille en viktig rolle, men styrkene skal i fremtiden ha stående beredskap og en enklere struktur. De forhenværende 1890 avdelingene av ulike størrelse er i ferd med å erstattes av 109 brigader,⁶² hvorav fem vil være lokalisert utenfor Russlands grenser.⁶³ Mens kun 17 prosent av avdelingene var mer enn 50 prosent bemannet i 2008, skal alle avdelinger fra 2012 være fullt bemannet også i fredstid.⁶⁴

De nye brigadene vil bli mindre spesialiserte enn de tidligere enhetene, og utstyrs mangfoldet skal reduseres noe. Det vil bli tre typer brigader: “Tunge”, “middels tunge” og “lette”, avhengig av hva slags materiell de er utstyrt med.⁶⁵ I tillegg skal det opprettes én eller to spesialbrigade(r), utstyrt for å kunne operere i nordområdene/Arktis.⁶⁶ Overgangen fra divisjons- til brigadestruktur vil trolig gjøre Landstridskreftene mer mobile og slagkraftige. I tillegg blir ledelsesstrukturen trolig mindre byråkratisk enn den var i sovjettiden og på 1990- og 2000-tallet, da det fantes flere kommandonivåer (herunder regiment, divisjon og armé).

Luftlandestyrkene vil som eneste våpenart fortsatt operere med divisjoner. Den nåværende inndelingen i fem divisjoner, hvorav to trenes for landsetting med fallskjerm og tre for landsetting med fly eller helikopter, vil trolig bli beholdt. De tre siste divisjonene ble innført i 2006, og er tiltenkt en viktig rolle som hurtigreaksjonsstyrker.⁶⁷ I motsetning til Hæren som fortsatt hovedsakelig skal bemannes med vernepliktige, skal luftlandedivisjonene i fremtiden ha både elitebataljoner og ordinære bataljoner. Så langt har man imidlertid ikke lyktes med å etablere et profesjonelt underoffiserskorps, og det har også vist seg vanskelig å rekruttere og holde på vervede soldater. Vernepliktige utgjør derfor i dag om lag 70 prosent av Luftlandestyrkene.⁶⁸ Til tross for den nåværende bemanningssituasjonen anses Luftlandestyrkene imidlertid for å være Russlands mest effektive mobile angrepsstyrke.

⁶² Roman Kretsul: “Kitajtsy obognali”, *Vzgljad*, 15. mars 2011.

⁶³ Eduard Vorobjov og Vitalij Tsymbal: “Dorogaja rossijskaja armija- desjevle ne stanet, stanet effektivnee”, *Nesavisimoe voennoe obozrenie*, 11. mars 2011.

⁶⁴ Aleksej Gajdaj: “Reformirovanie Sukhoputnykh vojsk Rossijskoj Federatsii” i Mikhail Barabanov (red.) *Novaja armija Rossii*, Moskva: Tsentr analiza strategij i tekhnologij, 2010, s. 13f.

⁶⁵ Roman Kretsul: “Kitajtsy obognali”, *Vzgljad*, 15. mars 2011; Aleksej Gajdaj: “Reformirovanie Sukhoputnykh vojsk Rossijskoj Federatsii” i Mikhail Barabanov (red.) *Novaja armija Rossii*, Moskva: Tsentr analiza strategij i tekhnologij, 2010, s. 30.

⁶⁶ Roman Kretsul: “Kitajtsy obognali”, *Vzgljad*, 15. mars 2011; Atle Staalesen: “Protecting Russian Arctic interests”, *Barents Observer*, 5. juli 2011.

⁶⁷ Anton Lavrov: “Reformirovanie Voennovo-zvuzdusnykh sil Rossii” i Mikhail Barabanov (red.) *Novaja armija Rossii*, Moskva: Tsentr analiza strategij i tekhnologij, 2010, ss. 37–54.

⁶⁸ *Ibid.* s. 49.

Materiellmessig har Landstridskreftene, inkludert Luftlandestyrkene, lav prioritet sammenlignet med de andre forsvarsgrenene.⁶⁹ Ut fra hva som i dag er kjent om innholdet i det statlige våpenprogrammet for perioden frem mot 2020, ser det ut til at landstridskreftene vil få nye kommando- og kontrollsystemer.⁷⁰ Øvrig materiell vil trolig bare bli skiftet ut i nåværende omfang og hastighet. Dette tilsier at det vil kunne bli vanskelig for landstyrkene å nå det uttalte målet om 70 prosent moderne materiell innen 2020.

4.2 Luftforsvaret

I krigen med Georgia i 2008 kom luftforsvaret relativt dårlig ut og behovet for forbedringer ble klart demonstrert. Det russiske luftforsvaret avdekket både manglende evne til å undertrykke georgisk luftvern og manglende vilje og/eller evne til å støtte bakkestyrkene.⁷¹ Den pågående reformen tar sikte på å opprette et kvalitativt nytt luftforsvar innen 2020. Særlig ønsker man å utvikle luftforsvarets evne til å støtte andre forsvarsgrener i russiske nærområder.

Fra 2010 er den tidligere arméstrukturen erstattet med en strukturell inndeling i operative kommandosentre, flybaser og skvadroner. Samtidig overføres ansvaret for Marinens og Luftlandestyrkenes flyparker til Luftforsvaret.⁷² I alt vil Luftforsvaret ha syv operative kommandoer, hvorav fire har ansvar for støtte til Landstyrkene og Marinen (erstatte de tidligere fem taktiske armeer). Med utgangspunkt i Den sjette luftarmé, det vil si luftforsvarsstyrkene til det tidligere Leningrad militærdistrikt, opprettet man i 2009 en egen luftkommando (“Den 1. luftkommando”) ved det regionale fellesoperative hovedkvarteret i St Petersburg (OSK Vest), som også fikk ansvar for den vestlige delen av det tidligere Moskva militærdistrikt. Tilsvarende luftkommandoer ble opprettet for de andre regionale kommandoene, det vil si OSK Tsentral (“Den 2. luftkommando”, lokalisert i Jekaterinburg), OSK Øst (“Den 3. luftkommando”, lokalisert i Khabarovsk) og OSK Sør (“Den 4. luftkommando”, lokalisert i Rostov-na-Donu). I tillegg til enhetene som inngår i og ledes via den regionalt baserte kommandostrukturen, kommer enheter som har ansvar for henholdsvis strategisk langdistanseflygning (tidligere 37. armé), militærtransport (tidligere 61. armé) og forsvar av luftrommet. Disse er operativt underlagt egne kommandoer i Moskva.⁷³ Under kommandosentrene skal det i alt opprettes 55 flybaser, hver med

⁶⁹ Roger McDermott: “Russian Ground Forces Lose Out in Modernization Plans”, *Eurasia Daily Monitor*, 11. januar 2011, http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=37346&tx_ttnews%5BbackPid%5D=7&cHash=2309ba261a.

⁷⁰ Igor Kosjukov: “V novoj Gosudarstvennoj programme vooruzjenija prioritet ot dan vysokotekhnologitsjnym obraztsam”, *Natsionalnaja oborona*, 14. mars 2011, <http://oborona.ru/includes/periodics/maintheme/2011/0314/21345724/print.shtml>, lest 11. juli 2011.

⁷¹ Se Tor Bukkvoll, Sigurd Glærum, Iver Johansen og Jan H. Pay: *Krigen i Georgia – konsekvenser for Norge?* FFI-rapport 2009/00268.

⁷² Anton Lavrov: “Reformirovanie Voennovo-vozdusnykh sil Rossii” i Mikhail Barabanov (red.) *Novaja armija Rossii*, Moskva: Tsentralnaja analiza strategij i tekhnologij, 2010, s. 43; “Naval strike aircraft to be part of Russian Air Force”, *RIA Novosti*, 23. mars 2011.

⁷³ For flere detaljer om den nye basestrukturen, se Stefan Büttner, “New Look for the Russian Air Force”, *Combat Aircraft*, Vol. 11, No. 6, juni 2010, ss. 26–33.

tre luftvernsskvadroner.⁷⁴ Den nye organiseringen vil kunne forenkle, og dermed forbedre, kommunikasjonslinjen mellom luftforsvaret og de andre våpengrenene, som det er ment å støtte.

Den russiske flyparken er i svært liten grad blitt fornyet i postsovjetisk tid. En stor del av materiellet er derfor i ferd med å gå ut på dato, og det vil være stort behov for tilføring av nytt materiell i de kommende årene dersom stridsevnen skal opprettholdes og styrkes.⁷⁵ Etter Georgia-krigen i 2008 har den politiske ledelsen i stor grad tatt inn over seg behovet for modernisering, og planene for oppdatering og nyanskaffelser er omfattende.⁷⁶ Det settes for eksempel mye inn på å revitalisere produksjonen innenlands av transport- og angrepshelikoptre, både med tanke på eksportmuligheter og nasjonale behov.⁷⁷ Luftforsvaret prioriteres etter alt å dømme høyere enn landstyrkene når det gjelder materiellanskaffelser, om enn ikke like høyt som marinen og de strategiske rakettstyrkene.

Den russiske flyindustrien er relativt sterk og utvikles gjennom internasjonal konkurranse og i samarbeid med andre land. Den har derfor forholdsvis gode forutsetninger for å kunne levere ønsket materiell. Mye tyder på at det russiske luftforsvaret vil bli tilført store mengder nytt materiell i de kommende årene, men det er høyst uvisst om vi i 2020 vil stå overfor et kvalitativt “nytt” luftforsvar. Her må det særlig sees hen til at det, med unntak av det pågående prosjektet for å produsere et femtegenerasjons kampfly (“PAK-FA”, som planlegges innfaset i løpet av inneværende tiår), er få eksempler på nyutviklede modeller i den russiske flyindustrien i postsovjetisk tid.⁷⁸ Når det gjelder de strategiske bombeflyene, vil Russland trolig måtte basere seg på gamle modeller som “Bear” (Tu-95) og “Blackjack” (Tu-160), i alle fall frem til ca. 2025. Arbeidet med et nytt, lavsignaturs bombefly som kan erstatte ovennevnte modeller (“PAK-DA”), er fortsatt bare på designstadiet, og vil neppe være klart for innfasing før tidligst i 2025–2030.⁷⁹

4.3 Marinen

Tross enkelte endringer i basestrukturen, består Russlands marine fortsatt av fire havgående flåter (Nordflåten, Stillehavflåten, Østersjøflåten og Svartehavsflåten) og en flotilje (Den kaspiske). Disse er imidlertid, med unntak av Nordflåtens og Stillehavflåtens kjernefysiske styrker, som fortsatt er underlagt sentral kontroll, blitt underlagt de regionale, fellesoperative kommandoene som ble opprettet i desember 2010.⁸⁰ Svartehavsflåtens relative betydning og prioritet synes å

⁷⁴ Aleksandr Kolbin: “Voennaja reforma 2008–2020: tsifry i fakty”, *Indeks bezopasnosti* nr. 1 (96), 2011, s. 41.

⁷⁵ Rolf-Inge Vogt Andresen og Tor Bukkvoll: *Russisk våpenutvikling frem mot 2020*, FFI-rapport 2008/01957, s. 20.

⁷⁶ “Objemy postavki samoletov dlja Minoborony RF”, *Oruzhie Rossii*, 25. mars 2011.

⁷⁷ Maxim Pyadushkin: “Russia Renews Military Helicopter Force”, *Aviation Week*, 15. april 2011, http://www.aviationweek.com/aw/generic/story_generic.jsp?channel=defense&id=news/asd/2011/04/15/01.xml&headline=Russia%20Renews%20Military%20Helicopter%20Force.

⁷⁸ Rolf-Inge Vogt Andresen og Tor Bukkvoll: *Russisk våpenutvikling frem mot 2020*, FFI-rapport 2008/01957, ss. 40–45.

⁷⁹ “Russia to develop new strategic bomber by 2017”, *RIA Novosti*, 23. desember 2009.

⁸⁰ Nordflåten og Østersjøflåten er i dag operativt underlagt Vestkommandoen (St. Petersburg), Svartehavsflåten og Den kaspiske flotilje er blitt underlagt Sørkommandoen (Rostov-na-Donu), og Stillehavflåten er blitt underlagt Østkommandoen (Khabarovsk).

være økende, noe som må ses i lys av Georgia-krigen i 2008 og trusselbildet i Russlands sørlige randsone. Nordflåten er fortsatt den mest moderne og høyest prioriterte av de to strategiske flåtene, og disponerer om lag 2/3 av Russlands 576 sjøbaserte strategiske atomstridshoder.⁸¹

Det at Russlands sjømilitære styrker i dag ikke gjennomgår like radikale omlegginger som Landstyrkene, betyr ikke at Marinen har havnet på siden av Serdjukov-reformen og bestrebelsene på å reformere og modernisere Russland væpnede stryker. Forsvarsgrenen vil i det kommende tiåret legge beslag på en betydelig del av det russiske forsvarets investerings- og driftsmidler. I det statlige våpenprogrammet legges det opp til at ca. 5 av 19 000 milliarder rubler, det vil si om lag 25 prosent av det russiske forsvarets samlede investeringsmidler i perioden 2011–2020, skal gå til Marinen. Bevilgningene vil ifølge Forsvarsministeriet gå til kjøp av blant annet 30 nye ubåter, hvorav 8 strategiske og 22 taktiske, samt 42 nye overflatefartøyer, hvorav 12 fregatter, 20 korvetter og 10 landgangsfartøyer.⁸² Mange av de nye fartøyene vil bli basert på Kolahalvøya. Samtidig er det grunn til å understreke at dagens russiske marine er betydelig mindre i volum enn sovjetmarinen var i sine glansdager, og at mange av de gjenværende operative fartøyer er gamle og av varierende teknisk standard. Det gjelder særlig overflatefartøyene, som gjennomgående er noen år eldre enn ubåtene.

I skrivende stund foreligger det ikke konkrete planer om å bygge nye hangarskip, kryssere eller destroyere. Russlands eneste gjenværende operative hangarskip, *Admiral Kuznetsov*, hjemmehørende i Severmorsk på Kolahalvøya, vil ifølge dagens planer gjennomgå en omfattende ombygging som vil starte innen utgangen av 2012 og trolig vare frem mot slutten av tiåret. Russland vil i denne perioden etter alt å dømme måtte klare seg uten en hangarskipskapasitet. Når det gjelder kryssere og destroyere har man igangsatt arbeid med å revitalisere en del fartøyer som ble ”lagt i møllposen” på 1990-tallet. Dette gjelder bl.a. tre atomdrevne rakettkryssere av *Kirov*-klassen (*Admiral Nakhimov*, *Admiral Lazarev* og *Admiral Usjakov*), hvorav to etter planen skal fases inn i 2012, og *Udalov*-klasse destroyeren *Viseadmiral Kulakov*, som etter 18 år i opplag nå er tilbake i Nordflåten.⁸³ Det er urealistisk å tro at Russland i det kommende tiåret vil bygge nye overflatefartøyer av krysser- eller destroyer-størrelse, gitt de antatte kostnadene ved slike prosjekter og tilstanden innen den militære verftsindustrien.

Ved de russiske marineverftene, inkludert verftene i Severodvinsk på Kolahalvøya, har mye kompetanse og produksjonskapasitet gått tapt i årene som er gått siden slutten av den kalde krigen. Dette har aktualisert spørsmålet om kjøp av fartøyer fra utlandet, noe som i sovjettiden var et tabu. Russlands nylige (2011) beslutning om å gå til innkjøp av fire helikopterbærende amfibielandsettingsfartøyer av den franske *Mistral*-klassen har på russisk side vært omfattet med stor intern debatt, på samme måte som Frankrikes beslutning om å selge en slik kapasitet til Russland har vært gjenstand for prinsipielle diskusjoner i USA og NATO.⁸⁴ Kjøpet kan under enhver

⁸¹ Pavel Podvig: “Strategic Fleet”, innlegg 20. desember 2010 på <http://russianforces.org/navy/>.

⁸² “Russian navy’s regeneration plans”, *IJSS Strategic Comments*, Vol. 17, nr.8, februar 2011, s. 3.

⁸³ Thomas Nilsen: “Nuclear cruiser fleet could be modernized”, *BarentsObserver*, 22. september 2009, <http://barentsobserver.custompublish.com/nuclear-cruiser-fleet-could-be-modernized.4635193-16149.html>.

Viseadmiral Kulakov deltok i den norsk-russiske marineøvelsen Pomor i juni 2011.

⁸⁴ Howard Amos: “Medvedev Confirms Mistral Purchase”, *The Moscow Times*, 27. desember 2010.

omstendighet tolkes som en indikasjon på Russlands vektlegging av evne til å gjennomføre amfibiske operasjoner og helikopterinnsetting av styrker til konfliktområder. De to første Mistral-fartøyene skal etter planen bygges i Frankrike og kommisjoneres i den russiske Stillehavsflåten i 2014–2015, og de to siste skal bygges i Russland og siden kommisjoneres i Nordflåten.

Det at Russland *de facto* har mistet sine evne (og vilje) til å bygge nye overflatefartøyer av de største klassene (hangarskip, kryssere og destroyere) betyr ikke at landet har mistet sin evne til å bygge mellomstore og mindre overflatefartøyer, herunder fregatter og korvetter. Mye tyder på at Russland i årene som kommer vil bygge flere fartøyer som kan operere i den kystnære sonen. For eksempel har man i perioden 2000–2011 bygget tre nye korvetter av *Steregusjtsjij-klassen* og en ny fregatt av *Admiral Sergej Gorsjkov-klassen* (som etter planen skal bestå av i alt 20 fartøyer). Disse bygges ved Severnaja-verftet i St. Petersburg.

Når det er sagt, skal det påpekes at ubåtflåten fortsatt legger beslag på størstedelen av Marinens investeringsmidler. Dette vil utvilsomt være situasjonen også i det kommende tiåret, i alle fall om man skal dømme etter prioriteringene i GPV-2020. Sentrale og høyt prioriterte prosjekter i denne forbindelse er byggingen av nye strategiske ubåter (*Borej-klassen*), utstyrt med nye ballistiske missiler (*Bulava*), og nye atomdrevne angrepsubåter (*Jasen-klassen*), utstyrt med moderne kryssermissiler og torpedoer. For flere detaljer om utviklingen innen de kjernefysiske styrkene vises det til kapittel 4.4.

4.4 De strategiske atomstyrkene

De strategiske atomstyrkene har hatt og vil trolig fortsatt ha høyeste prioritet i russisk forsvarsutvikling. Den nye forsvarsatsingen innebærer således ingen forskyvning i prioriteringen mellom de konvensjonelle og strategiske styrkene, men snarere at økte budsjetter muliggjør parallell satsing på andre sektorer. Dersom Russland skulle mislykkes med å realisere hele eller deler av våpenprogrammet er det sågar sannsynlig at de strategiske atomvåpnene i fremtiden vil få enda større betydning i russisk forsvarspolitikken enn de har i dag. Dette skyldes at forfallet i de konvensjonelle styrkene er så omfattende at disse grenene er avhengig av store tilførsler av nytt materiell i de kommende årene for å opprettholde dagens kapasitet. En reduksjon i de konvensjonelle styrkenes stridsevne vil øke den relative viktigheten av de kjernefysiske våpnene. President Medvedev har også den siste tiden understreket at Russland kan komme til å øke sin strategiske styrke dersom NATO etablerer et eget rakettskjold i Europa.⁸⁵

I likhet med situasjonen i landstridskreftene, ønsker man innen de strategiske styrkene å redusere materiellmangfoldet i årene som kommer. Russland har per i dag seks typer landbaserte interkontinentale ballistiske missiler. På sikt skal disse erstattes med de to nyeste missiltypene: *SS-27 Topol-M* som kommer i to varianter, en mobil og en stasjonær, og *RS-24 Jars*. Dersom det nåværende utskiftningsstempoet opprettholdes vil denne prosessen være gjennomført innen 2020.⁸⁶

⁸⁵ Polina Khimsjiasjvili og Natalja Kostenko: “Medvedev prigozil NATO plokhim stsenariem”, *Vedomosti*, 19. mai 2011.

⁸⁶ Robert S. Norris og Hans M. Kristensen: “Russian nuclear forces 2010” i *Bullentin of the Atomic Scientists*, nr. 1 (66), januar/februar 2010, s. 75.

Det er også planer om å utvikle et nytt interkontinentalt ballistisk missil innen rammen av GPV-2020.⁸⁷

Også Marinens strategiske kapasitet skal oppgraderes. Russland har i dag ti aktive atomdrevne ballistiske missilubåter: Nordflåtens seks *Delta IV*-ubåter og Stillehavsfåtens fire *Delta III*-ubåter.⁸⁸ *Delta IV*-ubåtene skal oppgraderes med *Sineva*-missilet, mens *Delta III*-ubåtene etter planen skal erstattes med den nye *Borej*-klassen. Denne ubåttypen, med det tilhørende *Bulava*-missilet, skal etter planen utgjøre kjernen i de sjøbårne strategiske styrkene frem til 2040.⁸⁹ Russland har imidlertid hatt store problemer med utviklingen av det nye missilet som ubåtene skal utstyres med⁹⁰, men de siste testene har vært vellykkede, og mye tyder derfor på at *Bulava*-programmet nå er tilbake på sporet.⁹¹ Russland har de siste ti årene også arbeidet med å utvikle et nytt strategisk missil for fly.⁹² Ifølge statsminister Putin skal produksjonskapasiteten for taktiske og strategiske ballistiske missiler, deriblant *Jars*, *Bulava* og *Iskander-M*, dobles fra 2013.⁹³ Russland inngikk i april 2010 en ny avtale med USA, *New START*, om reduksjon av antallet strategiske kjernevåpen. Antallet strategiske stridskoder i Russland har, uavhengig av avtalene, sunket jevnt og trutt de siste årene og skal allerede være innenfor den øvre grensen på 1 550 stridskoder.⁹⁴

5 Regionale prioriteringer

5.1 Det generelle bildet

Et relevant spørsmål for Norge er hvilke regionale prioriteringer som ligger i den russiske forsvarsreformen. Slike prioriteringer kan utgjøre viktige signaler om russiske trusseloppfatninger, og de kan si noe om hvordan den militære utviklingen vil bli i Norges nærområder. Her må det imidlertid innskytes at eksisterende basestruktur naturlig nok vil legge begrensinger på i hvor stor grad landet har mulighet til å foreta regionale prioriteringer. Dette gjelder både materiell og personell, selv om også basestrukturen nå gjennomgår endringer. En forholdsvis balansert analyse i boken *Novaja Russkaja Armija* (Det nye russiske forsvaret) fra 2010 konkluderer med at:

⁸⁷ Konstantin Bogdanov: "Pravit bal budut nasledniki 'Satany', *Voenno-promyslennyj kurer*, 25. mai 2011.

⁸⁸ Robert S. Norris og Hans M. Kristensen: "Russian nuclear forces 2010" i *Bulletin of the Atomic Scientists*, nr. 1 (66), januar/februar 2010, s. 75.

⁸⁹ Nyhetsmelding fra Reuters sitert i Robert S. Norris og Hans M. Kristensen: "Russian nuclear forces 2010" i *Bulletin of the Atomic Scientists*, nr. 1 (66), januar/februar 2010, s. 77.

⁹⁰ Robert S. Norris og Hans M. Kristensen: "Russian nuclear forces 2010" i *Bulletin of the Atomic Scientists*, nr. 1 (66), januar/februar 2010, s. 77.

⁹¹ "Russia test fires troubled Bulava missile after 8-month break", *RIA Novosti*, 28. juni 2011.

⁹² Robert S. Norris og Hans M. Kristensen: "Russian nuclear forces 2010" i *Bulletin of the Atomic Scientists*, nr. 1 (66), januar/februar 2010, s. 77.

⁹³ "Russia to double production of ballistic missile systems", *RIA Novosti*, 21. mars 2011.

⁹⁴ Hans Kristensen: "New START aggregate numbers released: first round slim picking", 1. juni 2011, <http://www.fas.org/blog/ssp/2011/06/aggregatedata.php>, lest 3. juni 2011.

Russlands svake evne til å bekjempe NATO i en konvensjonell krig (pga. kvalitetsmessige og kvantitetsmessig underlegenhet), også etter NATO-landenes egne militære nedskjæringer, har hatt betydelig effekt for utformingen av forsvarsreformen. Dette ser vi blant annet ved at Vestkommandoen etter omorganiseringen relativt sett har mistet flere forband enn de øvrige kommandoene, og at Vestkommandoen heller ikke har materiellmessig prioritet. Hoveddelen av luftlandestyrkene vil riktig nok fremdeles lokaliseres her, men disse har bare begrenset betydning i en eventuell krig med NATO. Deres nytte er større i lokale konflikter i det post-sovjetiske området.⁹⁵

Det er ikke vanskelig å finne beslutninger som er i tråd med denne trenden. For eksempel tilføres de aller fleste nye russiske militærhelikoptrene i dag Sørkommandoen. Videre opplyste den russiske marinen i mars 2011 at rakettkrysseren *Marsjall Ustinov* vil bli overført fra Nordflåten til Stillehavsflåten. Ifølge Marinestaben var dette fordi “den er til mer nytte i et slikt stort og komplisert krigsteater som Stillehavet”.⁹⁶ Utviklingen i Stillehavsregionen, ikke minst Kinas fremvekst som regional sjømakt, tilsier at Russland vil opprettholde ikke ubetydelig sjømilitær slagkraft i øst, noe den nylige rekommisjonen av den atomdrevne rakettkrysseren *Admiral Lazarev* kan være en indikasjon på.⁹⁷

Det ser også ut til at mange av de nye kampflyene vil lokaliseres på baser underlagt Østkommandoen i Khabarovsk. Alle nye Su-27SM er så langt blitt plassert i øst, og det er sannsynlig at en stor del av de nye SU-35 også kommer til å bli det når de blir tilført styrkene fra 2012 av.⁹⁸ Ifølge Andrej Frolov, som baserer seg på uttalelser til Kanwa Asian Defense, hevder en ikke navngitt russisk militær kilde at “vi må bare innse at Kina og dette landets styrker er i ferd med å bli den militært mektigste av våre naboer. Mellom Russland og NATO har vi Hviterussland og Ukraina som en naturlig buffersone, og slik sett virker det helt naturlig for vårt luftforsvar å vie vår østlige region særlig oppmerksomhet”.⁹⁹

Det er imidlertid ikke slik at bildet av en generelt lavere prioritering av Vestkommandoen nødvendigvis vil stemme like bra i Norges umiddelbare nærområder. Særlig to forhold gjør at denne ”delen” av Vestkommandoen kan få noe høyere prioritet enn resten. For det første vil det fremdeles være avgjørende for Russland i overskuelig fremtid å kunne forsvare de kjernefysiske gjengjeldelsesstyrkene på Kola. For det andre har evnen til å reagere konvensjonelt militært i Arktis fått fornyet oppmerksomhet hos de russiske militære.

Basert på våre forskningsfunn er det lite som tyder på at Russland legger opp til militær opptrapping og konflikt i nord. Tvert i mot er vårt inntrykk at Russland gjør betydelige anstrengelser for å unngå dette. Russland har ikke bruk for enda et utfordrende strategisk område i tillegg til de i sør og øst. Ikke desto mindre har landet for eksempel bestemt seg for å opprette to

⁹⁵ Vjatsjeslav Tselujko: “Mirovyje tendentsii voennogo reformirovaniaa” i Mikhail Barabanov (red.) *Novaja Russkaja Armija* (2010), Moskva: Tsentr analiza strategii i tekhnologii, s. 125.

⁹⁶ ”Raketnyj krejser Marsjal Ustinov peredadut Tikhookeanskomu flotu”, *Lenta.ru*, 23. mars 2011.

⁹⁷ Stephen Blank: “Russia’s Navy Muscles Up and Looks East”, *Eurasia Daily Monitor*, 2. februar 2011, http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=37445&cHash=a50f642939.

⁹⁸ Andrej Frolov: ”Rossija planirujet razvernout Su-35 na Dalnem Vostoke”, *Periskop2.ru*, 18. april 2011.

⁹⁹ Ibid.

“arktiske brigader” (se 5.2), sannsynligvis med utgangspunkt i allerede eksisterende avdelinger. Vi tror ikke dette nødvendigvis står i motsetning til ønsket om fred og regulerte forhold i Arktis, men heller at det uttrykker et ønske om å sikre seg i fall fredsstrategien skulle slå feil.

5.2 Nordområdenes fremtidige rolle

Nordområdene og Arktis har tradisjonelt spilt en sentral rolle i russisk sikkerhetspolitikk og forsvarsplanlegging. Særlig gjelder dette den vestligste delen av Russlands arktiske “sektor”, inkludert nordkysten av Kolahalvøya, som under den kalde krigen var sovjetmarinens viktigste baseområde for missilbærende atomubåter. Herfra kunne Nordflåtens ubåter og overflatefartøyer seile vestover gjennom Barentshavet og ut i Nord-Atlanteren via Norskehavet og GIUK-gapet¹⁰⁰. Ubåtene kunne også seile nordover gjennom Barentshavet eller Karahavet og operere i den dype og isdekte delen av Polhavet, evt. nær iskanten, hvor de var vanskelige å lokalisere og overvåke. Dette satte Sovjetunionen i stand til å avfyre langtrekkende kjernevåpen fra store havområder, eksempelvis mot amerikanske storbyer eller militære installasjoner, fra avfyringsplattformer som i de fleste situasjoner var mindre sårbare enn landets ICBM-baser¹⁰¹ og strategiske bombefly.

Dagens politiske kontekst, både globalt og i Arktis, er naturligvis en annen enn den var under den kalde krigen. Det militære aktivitetsnivået i nord er betydelig lavere enn på 1970- og 80-tallet, og Russlands sikkerhetsutfordringer i sør (Kaukasus, Sentral-Asia) og øst (Kina, Japan) betraktes av mange russere som mer presserende enn utfordringene i nord og vest. På den annen side levner Militærdoktrinen av 2010 liten tvil om at Russland fortsatt ser på USA og NATO som potensielle trusler mot landets sikkerhet, og at kjernevåpendimensjonen fortsatt tillegges stor vekt i russisk sikkerhetspolitikk. Selv om Russlands atomarsenal har krympet i volum de siste 25–30 år, legges det stor vekt på kjernevåpenenes fortsatte relevans og rolle som avskrekkinginstrument og nøkkel til stormaktsstatus. Dette fremgår også av prioriteringene i våpenprogrammet, hvor opprettholdelse av alle hjørnene i den kjernefysiske triaden (land, sjø, luft) og oppgradering av atomarsenalet synes å være et overordnet mål.

Når det gjelder den sjøbaserte delen av Russlands kjernefysiske arsenal, tyder alt på at Kolahalvøya vil forbli det viktigste baseområdet. Dette innebærer at Nordflåten fortsatt vil benytte Barentshavet som øvelses-, operasjons- og transittområde, og at det jevnlig vil bli gjennomført tester av nye fartøyer og våpen – inkludert ballistiske missiler – i Barentshavet, Kvitsjøen og andre deler av de nordlige havområder. Det er med andre ord intet som tyder på at Barentshavsregionen relativt sett vil bli mindre viktig som arena for sjøbasert kjernefysisk avskrekking enn den er i dag. Dette tilsier at det fortsatt vil være behov for overflatefartøyer (herunder destroyere) som kan kontrollere Nordflåtens tradisjonelle operasjonsområder¹⁰².

¹⁰⁰ Greenland-Iceland-UK.

¹⁰¹ (Landbaserte) interkontinentale ballistiske missiler.

¹⁰² For flere detaljer, se kapittelet ‘Russia’s Military and Paramilitary Capabilities in the Arctic’, i Kristian Åtland: “Russia’s Armed Forces and the Arctic: All Quiet on the Northern Front?” *Contemporary Security Policy*, Vol. 32, No. 2, august 2011, ss. 267-285.

Utviklingen i nordområdene og det sirkumpolare Arktis preges fremfor alt av regionens økende økonomiske betydning, for Russland så vel som for resten av verden. I Russlands Arktis-strategi, som ble vedtatt i 2008 og publisert i 2009, fremholdes det at nordområdene skal gjøres til landets ”strategiske ressursbase” innen 2020.¹⁰³ Olje- og gassressursene i Sibir og på kontinentalsokkelen under Barentshavet, Karahavet og de andre randhavene nord for det eurasiske kontinentet betraktes med andre ord som viktige kilder til Russlands videre økonomiske vekst. Av særlig interesse i denne forbindelse er naturligvis Stockman-feltet, som alene anslås å kunne dekke hele EUs gassbehov i syv år. Delelinjeavtalen med Norge, som trådte i kraft 7. juli 2011, åpner også nye muligheter for leteboring i det tidligere omstridte området i Barentshavet. På sikt kan det også bli tale om olje- og gassvirksomhet på andre deler av Russlands arktiske kontinentalsokkel, eksempelvis ved bruk av isforsterkede boreplattformer eller fjernstyrte havbunnsinstallasjoner.

Visestatsminister Sergej Ivanov annonserte i juli 2011 at Russland i nær fremtid, muligens allerede i 2012, vil fremme krav overfor FNs kontinentalsokkelkommisjon på et 1,2 millioner kvadratkilometer stort sokkelområde mellom Sibir og Nordpolen, utenfor landets 200-mils økonomiske sone.¹⁰⁴ Russlands sokkelkrav i Polhavet vil trolig være delvis overlappende med fremtidige krav fra Danmark/Grønland og Canada, som i likhet med Russland betrakter den såkalte Lomonosov-ryggen som en naturlig forlengelse av sine nordlige kontinentalsokler.

Russlands bestrebelser på å sikre seg kontroll over et størst mulig sokkelområde i Arktis må, i likhet med Danmarks og Canadas, ses i et langsiktig perspektiv. Den økonomiske og industrielle virksomheten i de nordlige havområder vil etter alt å dømme øke i omfang i tiårene som kommer. Dette skyldes ikke minst de globale klimaendringene og ismeltingen i Polhavet, som åpner nye muligheter for sjøtransport mellom Europa og Asia gjennom Nordvestpassasjen, samt olje- og gassvirksomhet og mineralutvinning på Russlands arktiske kontinentalsokkel. Den russiske regjeringen har allerede besluttet at det fra 2012 av skal bygges seks nye isbrytere, hvorav tre atomdrevne, som et supplement til de seks som i dag opererer fra Atomflots base i Murmansk.¹⁰⁵ I tillegg til skipstrafikken og oljevirksomheten kommer naturligvis fiskeriene i Barentshavet, som tradisjonelt har vært, og fortsatt er, av stor økonomisk betydning, særlig for Murmansk-regionen.

Nordområdenes økende økonomiske betydning for Russland – som arena for skipstrafikk, oljevirksomhet og fiskerier – har også betydning for innretningen av russisk forsvarsplanlegging. Russlands sjø- og luftmilitære styrker i nord, samt de FSB-kontrollerte kyst- og grensevakt styrkene, vil ventelig ha sentrale roller å spille når det gjelder å overvåke og kontrollere den (økende) sivile aktiviteten i regionen og ivareta sikkerheten til potensielt sårbare installasjoner av stor betydning for nasjonaløkonomien, herunder borerigger, rørledninger og eksportterminaler. For Nordflåtens vedkommende kommer disse oppgavene i tillegg til flåtens tradisjonelle kjernefunksjon, som er kjernefysisk avskrekking. Behovet for en økt tilstedeværelse i de kystnære

¹⁰³ Strategien er tilgjengelig på Sikkerhetsrådets hjemmeside, <http://www.scrf.gov.ru/documents/98.html>.

¹⁰⁴ “Russland vil flytte grenser i Arktis”, VG, 6. juli 2011, <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10080095>. Kravet ble første gang fremmet i 2001, men ble den gang ikke tatt til behandling av Kommisjonen, grunnet mangelfull dokumentasjon.

¹⁰⁵ “Rossija zakazjzet sjest’ novykh ledokolov v 2012 godu”, Vzglyad, 6. juli 2011.

områdene vil trolig få betydning for Flåtens sammensetning, jf. den pågående byggingen av nye fregatter og korvetter. En styrking av Russlands sjømilitære tilstedeværelse i de nordlige havområder synes også å være i oljeindustriens og fiskerinæringens interesse.

Hvorvidt den landmilitære tilstedeværelsen i nord vil bli styrket i perioden frem mot 2020, er noe mer uklart. Russiske myndigheter, herunder Forsvarsministeriet, Utenriksministeriet og Sikkerhetsrådet, har i senere år gitt noe motstridende signaler om dette temaet. I Arktis-strategien fra 2008 ble det tatt til orde for etablering av styrkegrupperinger som kunne “ivareta den militære sikkerheten i Den russiske føderasjons arktiske sone i ulike militærpolitiske situasjoner”.¹⁰⁶ Dette ble på flere hold tolket som et signal om at det ville bli etablert nye (land)militære enheter i nord. Utenriksminister Sergej Lavrov, som ble konfrontert med spørsmålet under Arktisk Råds ministermøte i Tromsø i april 2009, kort tid etter publiseringen av Arktis-strategien, fremholdt på sin side at Russland ikke hadde planer om å øke sin militære tilstedeværelse i Arktis eller deployere regulære nye hæravdelinger til regionen.¹⁰⁷

I juli 2011 annonserte imidlertid forsvarsminister Anatolij Serdjukov, i tråd med ordlyden i Arktis-strategien fra 2008, at Generalstaben arbeidet med planer om etablering av to “arktiske brigader”, hvorav den ene ville bli etablert allerede innen utgangen av året.¹⁰⁸ Når det gjelder den første av brigadene, er det sannsynligvis tale om en oppgradering av den (200.) motoriserte infanteribrigaden som Russland i dag har i Petsjenga på Kolahalvøya, en drøy mil fra den norsk-russiske grensen. Hva angår brigade nr. 2, er det noe mer usikkert når (og om) den vil bli etablert, og hvor den i så fall skal forlegges. Generalstaben skal ifølge Serdjukov ha studert tilsvarende styrker i Norge, Sverige og Finland som del av forberedelsesprosessen.¹⁰⁹ Russlands arktiske brigader skal etter planen utstyres med moderne vinterutrustning og *Vitjaz*-beltevogner. Brigadene skal gjøres delvis luftmobile slik at de på kort varsel kan settes inn og operere der det måtte være behov for dem, også andre steder enn i Nordvest-Russland.¹¹⁰ I likhet med Nordflåten, herunder Nordflåtens (61.) marineinfanteribrigade i Sputnik utenfor Petsjenga, vil de landmilitære styrkene i Russlands nordvestlige hjørne etter alt å dømme forbli underlagt den fellesoperative, regionale kommandoen i St. Petersburg (OSK Vest).

Russlands landmilitære styrker i nord og vest, det vil si kommandoområdet til OSK Vest, er radikalt mindre i volum enn de var for noen tiår siden. Selv om Russlands forhold til NATO fortsatt byr på utfordringer, ikke minst relatert til spørsmålet om missilforsvar, hersker det liten tvil om at landets sikkerhetsutfordringer i sør, ikke minst Kaukasus, er kommet høyere på agendaen. Dette gjenspeiles også i fordelingen av landstyrkene, i den forstand at ansvarsområdet

¹⁰⁶ <http://www.scrf.gov.ru/documents/98.html>.

¹⁰⁷ Trude Pettersen: “Lavrov: No enhancement of Russian military presence in the North”, *BarentsObserver*, 30. april 2009, <http://www.barentsobserver.com/index.php?id=4586694>.

¹⁰⁸ “Rossija sozdast arktitsjeskie brigady dlja zasjtsjity interesov na Severe”, *Rossijskaja gazeta*, 2. juli 2011.

¹⁰⁹ “Russia plans Arctic army brigades”, *BBC*, 1. juli 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-13997324>. Se også Viktor Mjasnikov: ”Sukhoputnye vojska raznoj stepeni tjazjesti”, *Nezavisimaja gazeta*, 16. mars 2011.

¹¹⁰ Jurij Gavrilov: “General moroz i ego rjadovye”, *Rossijskaja gazeta*, 18. mai 2011, s. 6.

til Sørkommandoen (inkl. det tidligere Nord-Kaukasus militærdistrikt) har høyere prioritet enn før. Russland har også formidable sikkerhetsutfordringer langs sin lange landegrense mot Kina, som fordrer tilstedeværelse av ikke ubetydelige hær- og grensevaktstyrker. Dette tilsier at en storstilt, landmilitær styrkeoppbygging i Nordvest-Russland ikke fremstår som spesielt sannsynlig.

6 Tre scenarier for russisk forsvarsutvikling

Scenarier – det vil si beskrivelser av en mulig fremtidig tilstand – er ett av flere hjelpemidler forskere kan benytte for å håndtere den usikkerheten som ligger i at vi fundamentalt sett ikke kan vite noe om hva fremtiden bringer. Scenarioanalyser er ikke nødvendigvis motivert av et ønske om å kunne forutsi fremtiden med størst mulig presisjon. Siktemålet er snarere å identifisere mulige utviklingsbaner for et gitt system. Ved bruk av scenarier kan man skape en form for “syntetisk empiri” som vil være nyttigere som referansepunkt for politiske valg enn om man bare valgte å si at om fremtiden vet vi intet, eller kun fremskrev de utviklingstrekkene vi ser i dag.¹¹¹

Denne rapporten har så langt oppsummert forskningsfunn fra prosjektet “Russisk forsvarsutvikling frem mot 2020 – konsekvenser for Nordområdene”. Den har gjennomgått de viktigste empiriske funnene fra prosjektet, og inkludert en utvidet versjon av våre vurderinger og analyser. I dette kapitlet vil vi flytte blikket fra nåtiden og den nære fortiden til fremtiden. Kunnskapen som er opparbeidet i de foregående kapitlene vil ligge som basis, men analytisk sett vil vi skifte fokus fra det som har skjedd til det som *kan* skje. Vi har valgt å gjøre dette ved kort å beskrive tre scenarier for forsvarsutviklingen i Russland, ikke bare frem mot 2020, men også etter våpenprogrammet GPV-2020. Tidsperspektivet som er valgt for scenarioene er perioden frem mot 2030. I scenarioene har vi valgt utviklingen i de russiske forsvarsbevilgningene som definerende parameter.

6.1 Morfologisk metode og utvalg av parametre

Morfologisk metode er en av mange metoder for å lage fremtidsscenarioer. Denne metoden egner seg særlig godt til å holde orden på kombinasjonsmulighetene mellom de dimensjonene ved fremtiden vi er spesielt interesserte i.

Vi valgte ut de seks parametrene vi antok vil være de viktigste for hvordan det russiske forsvaret vil utvikle seg i tiden fremover, og tilla dem fra tre til fire verdier. Dette gav oss følgende matrise:

¹¹¹ Om bruk av scenarier, se Iver Johansen: *Scenarioklasser i Forsvarsstudie 2007 – en morfologisk analyse av sikkerhetspolitiske utfordringer mot Norge*, FFI-rapport 2006/02664, ss. 8–9.

Forsvars- økonomi	Synet på fremtidig krig	Forsvars- industri	Prioritering mellom forsvars- grenene	Prioritering innenfor den kjernefysiske triaden	Bemannings- konsept
Lavere forsvars- bevilgninger	Tradisjonalistisk	Forfall	Landstyrker	Land	Verneplikt/ mob-forsvar
Uendrede forsvars- bevilgninger	Modernistisk	Sektor- modernisering	Luftforsvar	Sjø	Vervet
Øke forsvars- bevilgninger	RMA	Gjenreisning	Maritime styrker	Luft	Hybrid
			Strategiske styrker		

Tabell 6.1 Grunnlaget for den morfologiske analysen – parametre (i grått) og verdier.

6.1.1 Redegjørelse for parametrene

Forsvarsøkonomi: Denne parameteren kombinerer utviklingen i russisk økonomi, og dermed den russiske statens inntekter, med viljen til å bruke ressurser på forsvaret. “Lavere forsvarsbevilgninger” betyr at forsvarsbevilgningene reduseres eller holdes på dagens nivå nominelt sett (nominelt flatt). “Uendrede forsvarsbevilgninger” betyr at forsvarsbevilgningene holdes på dagens nivå justert for økning i konsumprisen, mens “økte forsvarsbevilgninger” innebærer en økning i forsvarsbevilgningene utover konsumprisjusteringen.

Synet på fremtidig krig: Tre hovedskoler kan identifiseres innenfor russisk militærteori i dag: tradisjonalistene, modernistene og RMA¹¹²-tilhengerne. Tradisjonalistene ønsker et vernepliktsbasert mobiliseringsforsvar som i tillegg også er så høyteknologisk som mulig. Modernistene ønsker en forsvarsutvikling etter modell fra vestlige land, der personellet er vervet og der man er villig til å oppgi masse til fordel for teknologi. RMA-tilhengerne ser utviklingen av konvensjonelle langdistanse presisjonsvåpen som den største trusselen mot russisk sikkerhet. De ønsker å strukturere forsvaret rundt oppgaven med å forsvare landet mot disse, samt å utvikle egen evne på området.¹¹³

Forsvarsindustri: Forfall betyr at mer eller mindre alle sektorer av forsvarsindustrien ytterligere mister evne til å produsere moderne våpen, og at noen kan miste denne evnen helt. Sektormodernisering betyr at deler av industrien beholder produksjonsevnen samtidig som andre mister den. Gjenreisning betyr at Russland igjen blir i stand til å produsere moderne våpen innenfor et bredt flertall av sektorene.

¹¹² Revolution in military affairs

¹¹³ For mer om dette, se Tor Bukkvoll: “Iron cannot fight – The Role of Technology in Current Russian Military Theory”, kommer i *Journal of Strategic Studies*, sent 2011 eller tidlig i 2012.

Prioritering mellom forsvarsgrenene: Parameteren måler den relative prioriteringen av de forskjellige forsvarsgrenene opp mot hvilken prioritet de har i dag. De kjernefysiske styrkene regnes i denne sammenheng som en egen forsvarsgren.

Prioritet mellom grenene innenfor den kjernefysiske triaden: Parameteren måler den relative prioriteringen av grenene innenfor den kjernefysiske triaden opp mot hvilken prioritet de har i dag.

Bemanningskonsept: Verdiene her er forholdsvis selvforklarende. Under verdien “hybrid” tar vi ikke stilling til den relative fordelingen mellom vernepliktige og vervede. For verdien “vernepliktsforsvar” gjelder de demografiske begrensningene som er redegjort for i kapittel 3.1.

6.1.2 Konsistensmatrise

Etter identifisering av parametre og verdier, ble alle verdiene i tabellen sammenstilt med hver og en av de andre verdiene i tabellen for en skjønsmessig vurdering av om de var konsistente, det vil si kunne tenkes å opptre sammen. Etter at konsistensmatrisen var ferdig kunne FFIs dataprogram for morfologisk analyse regne ut hvor mange konsistente scenarioer vår tabell inneholdt. Resultatet ble 27 konsistente scenarioer.

6.1.3 Valg av fremgangsmåte for å beskrive scenarioene

Med *forsvarsøkonomi* som definerende parameter kunne vi ha valgt å trekke ut ett av to scenarioer med lavere forsvarsbevilgninger, ett av sju med uendrede bevilgninger og ett av 18 med økte bevilgninger, og beskrevet disse. Vi har i stedet valgt å beskrive scenarioene ved å se på hvilke verdier på de andre parametrene som er forenelige med hver av de tre verdiene på parameteren *forsvarsøkonomi*. Sagt på en annen måte, med utgangspunkt i en bestemt økonomisk utvikling i den russiske forsvarssatsningen, har vi forsøkt å belyse hvilke alternative utviklingsbaner man kan se for seg, eksempelvis for forsvarsindustrien, mulighetene for de forskjellige militærteoretiske skolene til å få gjennomført sin politikk og så videre. Vi har valgt denne tilnærmingen for å kunne beskrive en større del av utfallrommet i matrisen.

6.2 Scenario 1: Lavere forsvarsbevilgninger

Hvis Russlands gjeldende planer for en betydelig satsing på forsvaret skulle gå i vasken, vil dette naturlig nok ha stor betydning for hvordan militærmakten utvikler seg. Dette kan komme til å skje, enten hvis den russiske statens inntekter synker betraktelig, for eksempel som et resultat av radikalt lavere priser på olje og gass, eller hvis den politiske ledelsen føler seg tvunget til å prioritere andre sektorer enn forsvaret, slik som for eksempel pensjoner.

Ved lavere forsvarsbevilgninger vil forsvarsindustrien mest sannsynlig forfalle ytterligere, eventuelt bortsett fra på noen få områder. Den har, men de unntak som nevnt i kapittel 3.3, vært i forfall frem til nå, og uten flere ressurser både i form av økninger i forsvarsordren og i form av direkte hjelpepakker til deler av industrien er det intet som tyder på at forfallet kan stoppes. Eksport kan nok fremdeles bremse den negative utviklingen innenfor deler av industrien, men det

er usannsynlig at mange av foretakene vil klare seg særlig godt på lang sikt uten et fungerende hjemmemarked.

Vi tror videre at en prioritering av Luftforsvaret og Marinen ut over den prioriteringen de har i dag vil være vanskelig eller umulig ved en reduksjon i forsvarsbevilgningene. Ytterligere satsing på disse forsvarsgrenene krever ekstra ressurser, og det stiller spesielt store krav til forsvarsindustrien. En satsing på luftstyrker eller maritime styrker må nødvendigvis handle om innkjøp av spesielt dyre og kompliserte plattformer. Luftforsvar og marine er i sin natur mer teknologiintensive forsvarsgrener enn landstyrkene. Det vil under dette scenarioet også vise seg vanskelig å erstatte de plattformene innen luftforsvaret og de maritime styrkene som etter hvert går ut på dato. I realiteten vil antakelig scenarioet tvinge frem en faktisk nedprioritering av disse to forsvarsgrenene.

Både en prioritering av landstyrkene og av de strategiske styrkene er imidlertid mulig under dette scenarioet. En prioritering av landstyrkene kan, til forskjell fra luftforsvar og maritime styrker, gjøres dyr eller billig, alt etter hvilket bemanningskonsept man bruker og hvor mye teknologi man tilfører. Elastisiteten i forhold til ressursbruk er med andre ord større hos landstyrkene enn hos de andre to forsvarsgrenene. Alternativt kan man også tenke seg en enda høyere prioritering av de strategiske styrkene enn vi har i dag under dette scenarioet. Også dette er mulig med færre ressurser. Selv om produksjon av atomvåpen ikke er billig, trenger man ikke mange av dem for å oppnå stor avskrekkingseffekt. Dette er dessuten den sektoren innenfor forsvarsindustrien som har hatt størst prioritet og uavbrutt produksjon i postsovjetisk tid. Det er derfor, til tross for en del problemer også innenfor denne delen av industrien, antakelig mindre kostnader ved å gjenreise produksjonsevne her enn om man skulle prioritert luftforsvar eller maritime styrker.

Når det gjelder de tre hovedskolene innenfor det russiske synet på fremtidig krig, er det kun den tradisjonalistiske som er forenelig med lavere forsvarsbevilgninger. Det vil si at selv om modernister og/eller RMA-tilhengere skulle få en dominerende posisjon innen russisk militærpolitikk, vil deres foretrukne forsvarsmodeller ikke kunne bli gjennomført under dette scenarioet.

Dersom forsvarsbevilgningene reduseres vil Russland derfor sannsynligvis i årene frem mot 2030 ende opp med et forsvar som enten prioriterer landstyrkene eller de strategiske styrkene, eller en kombinasjon av begge. Dette forsvaret vil mest sannsynlig være overveiende vernepliktsbasert, og det vil ha problemer med å fornye våpenparken på grunn av videre forfall innen forsvarsindustrien. Våpenimport vil ikke være noe reelt alternativ, siden dette ville kreve enda høyere kjøpekraft enn ved kjøp fra egen industri.

Samlet sett snakker vi i realiteten her om en reversering av Serdjukov-reformen. Forsvaret vil, på grunn av atomvåpnene, fortsatt være effektivt når det gjelder avskrekking av ”geopolitiske rivaler” slik som USA/NATO og Kina, men det vil ha store svakheter både når det gjelder konvensjonelle høyintensitetsoperasjoner og når det gjelder COIN-type¹¹⁴ operasjoner i Russlands

¹¹⁴ Counter-Insurgency

grenseområder. Det siste skyldes at det vil være betydelig tvil om nytten av vernepliktige med mindre moderne våpen i slike operasjoner.

6.3 Scenario 2: Uendrede forsvarsbevilgninger

Gitt de konsistensvurderingene som vi har lagt til grunn for scenarioene, viser det seg at en fortsettelse av dagens investeringsnivå ikke åpner veldig mange flere muligheter enn de som fantes under “lavere forsvarsbevilgninger”. Den viktigste er antakelig at det er mulig å se for seg en sektormodernisert forsvarsindustri under dette scenarioet. Som nevnt ovenfor betyr dette at den politiske ledelsen må oppgi målet om en forsvarsindustri som er i stand til å levere moderne materiell mer eller mindre over hele spekteret av våpentyper. Mest sannsynlig ville man under dette scenarioet få en utvikling der Russland fortsetter å være selvforsynt med de teknologiene de allerede i dag produserer på et akseptabelt nivå, men vil bli avhengig av import av for eksempel UAV-teknologi, “state of the art”-elektronikk og kommando- og kontrollsystemer.

Den kanskje største forskjellen fra foregående scenario er at uendrede forsvarsbevilgninger åpner for en noe høyere prioritering av luftforsvaret eller av de maritime styrkene. Dette skyldes at man kan tenke seg en industrimessig sektormodernisering som rettes spesielt inn mot enten luft eller maritime plattformer. Til en viss grad synes Russland å være på vei i den retningen i dag. Over de to siste årene har mange programmer for nye plattformer og våpensystemer for landstyrkene, slik som programmet for en ny T-95 stridsvogn, blitt stoppet. Marinen har offisielt fått førsteprioritet når det gjelder andel av forsvarsordren, mens luftforsvaret innehar en god andreplass.

Det er imidlertid viktig å merke seg at forfall innen forsvarsindustrien fortsatt er mulig også innenfor scenario nummer to. Dette skyldes at kun tilføring av penger på det nivået man har i dag ikke alene er nok til å hindre forfall. Det er også nødvendig med en reell reform av hvordan industrien drives. I dag plages industrien av korrupsjon, mangel på kvalifisert arbeidskraft, gammelt produksjonsutstyr og arkaisk og ineffektiv ledelse, og den må forholde seg til et spesielt reguleringsivrig og til tider inkompetent statsbyråkrati.

Videre åpner naturlig nok en opprettholdelse av forsvarsbevilgningene på dagens nivå også for en hybrid bemanningsmodell. Dette er igjen en beskrivelse av tingenes tilstand i dag, men det er verdt å merke seg at Russland sliter med å øke andelen vervede med dagens forsvarsbevilgninger. Det nylig annonserte målet om å øke andelen vervede fra drøyt 100 000 til 425 000 synes meget ambisiøst hvis ikke betraktelig mer penger legges på bordet.

Muligheten for en hybrid bemanningsmodell gjør også at det ikke lengre bare er tradisjonistene som vil ha mulighet til å få gjennomført sin foretrukne forsvarsmodell. Også modernistene har en mulighet innenfor dette scenarioet. Dette er imidlertid kun mulig hvis landstyrkene får en høyere prioritet blant forsvarsgrenene enn de har i dag. Med uendrede forsvarsbevilgninger åpner derfor dette scenarioet for at Russland kan bygge et forsvar både for effektiv høyintensitets landstrid og for COIN-type operasjoner. Det vil imidlertid bety at både luftforsvaret og de maritime styrkene vil måtte komme i annen rekke i forhold til i dag. Kort oppsummert kan Russland når det gjelder prioritering mellom forsvarsgrenene enten beholde dagens system eller prioritere landstyrkene

eller de strategiske styrkene. For å kunne prioritere luftstyrker og maritime styrker vesentlig ut over dagens nivå må man øke bevilgningene til forsvaret.

6.4 Scenario 3: Økte forsvarsbevilgninger

Det er naturlig nok under scenarioet “økte forsvarsbevilgninger” hvor man har det største utfallsrommet. Som redegjort for tidligere i rapporten indikerer dagens utvikling at russiske myndigheter ønsker å øke forsvarsbevilgningene.

Vi ser ikke for oss et forfall innen forsvarsindustrien hvis forsvarsbevilgningene økes. Riktignok er logikken om hvor fåfengt det kan være å sprøyte penger inn i en ureformert forsvarsindustri også gyldig under dette scenarioet. Vi forutsetter imidlertid at en sterk politisk vilje til å bruke *enda* mer penger på forsvarsindustrien, uten at en samtidig gjennom reform av industrien sørger for å få mer igjen for pengene, ikke er særlig sannsynlig. Gitt denne forutsetningen betyr det at forsvarsindustrien enten sektormoderniseres eller i beste fall gjenreises hvis den økonomiske satsningen på forsvaret øker.

Videre vil det militære og politiske lederskapet antakelig kunne stå forholdsvis fritt til enten å beholde den prioriteringen mellom forsvarsgrenene som man har i dag, eller til å endre den til fordel for en eller flere av dem. Det samme gjelder for så vidt prioriteringen mellom grenene innenfor den kjernefysiske triaden, men her sier vi allikevel at verdien “økte forsvarsbevilgninger” kun går sammen med verdiene “land” og “sjø”. Dette skyldes at vi ikke ser noen grunn til at ”luft” skulle bli høyere prioritert selv om det fantes finansielle muligheter for det (se 6.5).

Kanskje viktigst å merke seg her er at vi tror “økte forsvarsbevilgninger” er det eneste scenarioet hvor det er mulig å gå over til verving som eneste bemanningskonsept. Samtidig er det ingen automatikk i en slik overgang. Avhengig av hvilket syn på fremtidig krig som dominerer hos den militære og politiske ledelsen, kan man godt tenke seg alle de tre typene av bemanningskonsept.

“Økte forsvarsbevilgninger” er også det eneste scenarioet hvor vi ser for oss at en eventuelt RMA-dominert militærledelse vil kunne få gjennomført sitt program. En slik RMA-dominert ledelse vil under dette scenarioet, mer enn i dag, kunne prioritere enten luftforsvar eller maritime styrker, eller kanskje mest sannsynlig en kombinasjon av disse. Landstyrker er av mindre betydning for RMA-tilhengerne siden truslene først og fremst blir vurdert å være luftbårne, gjerne med maritime plattformer som utskytingssted. Den mest kjente og radikale av de russiske RMA-tilhengerne, tidligere visepresident for det russiske militærakademiet Vladimir Sliptsjenko, har til og med foreslått å legge ned Hæren som våpengren.¹¹⁵

¹¹⁵ Slipchenko, Vladimir, *Vojny Novogo Pokolenia – Distantionnye i Bezkontaktnye*, Moskva:Olma-Press, 2004, s. 325.

Forutsatt at man klarer å reformere forsvarsindustrien godt nok til at den kan nytte seg de økte bevilgningene for å oppnå en gjenoppreisning, synes dette scenarioet å åpne muligheter for et russisk forsvar som kan være effektivt både når det gjelder avskrekking av geopolitiske rivaler, utkjemning av konvensjonelle høyintensitetsoperasjoner og COIN-type operasjoner. I hvor stor grad man vil ha evne til de forskjellige typene operasjoner vil avhenge av hvor den til enhver tid sittende militære og politiske ledelsen befinner seg i forhold til de tre beskrevne hovedskolene for militærteori.

6.5 Prioritering mellom grenene innenfor den kjernefysiske triaden

Parameteren “prioritering mellom grenene innenfor den kjernefysiske triaden” har i analysen ovenfor fått en noe mer stemoderlig behandling enn de andre parametrene. Dette skyldes at vi tror de andre parametrene kun i begrenset grad har betydning for denne parameteren. Bortsett fra i to scenarioer er verdien på denne parameteren “land”. Slik sett kunne man tenke seg at det var snakk om en overflødig parameter. De to unntakene er imidlertid hovedgrunnen til at denne parameteren er med. De sammenfaller med de eneste to scenarioene hvor det militærteoretiske synet til RMA-tilhengerne har mulighet for å gjennomføres. RMA-tilhengerne stoler ikke på landbaserte kjernevåpen fordi de mener de er altfor sårbare for konvensjonelle presisjonsmissiler med interkontinental rekkevidde, herunder “Prompt Global Strike”. Den ovenfor omtalte Vladimir Sliptsjenko snakket om det 21. århundre som “sjømaktens århundre”.¹¹⁶ En eventuelt fremtidig RMA-dominert forsvarspolitik vil sannsynligvis derfor gi en klar prioritering av de sjøbaserte over de landbaserte atomvåpnene. Her må det imidlertid legges til at mange av RMA-tilhengerne, med Sliptsjenko i spissen, tror at atomvåpnene vil miste mye av sin betydning på lang sikt. De vil gradvis bli erstattet av de samme langtrekkende konvensjonelle presisjonsmissilene som de er sårbare overfor. Ifølge Sliptsjenko har de sistnevnte større avskrekkende effekt fordi de har en mye høyere sannsynlighet for å bli tatt i bruk.

Når det gjelder de luftbaserte kjernevåpnene ser vi per i dag ingen grunner til at de skulle komme til å bli prioritert høyere. Disse våpnene er lang mer sårbare for mottiltak enn de sjø- og landbaserte, og flyparken er spesielt utslitt. De fabrikkene som produserte langdistanse bombefly har lidd spesielt mye etter Sovjetunionens oppløsning, og det vil være særdeles store kostnader knyttet til å gjenåpne betydelig produksjon av disse. Denne verdien er derfor ikke representert i scenarioene.

¹¹⁶ Slipchenko, Vladimir, *Vojny Novogo Pokolenia – Distantcionnye i Bezkontaktnye*, Moskva:Olma-Press, 2004, s. 335.

7 Avsluttende betraktninger

Russlands væpnede styrker er inne i en omfattende reform- og moderniseringsprosess. Denne prosessen har mange likhetstrekk med reformer gjennomført i andre land, inkludert mange vestlige land, på 1990- og 2000-tallet. Sentrale stikkord i denne forbindelse er profesjonalisering, gradvis nedbygging av den vernepliktsbaserte mobiliseringshæren, etablering av ny kommandostruktur, krymping av basestrukturen (særlig innen de landmilitære styrkene), overgang fra divisjons- til brigadestruktur, og ikke minst en systematisk satsing på modernisering av materiellparken. For Russlands vedkommende startet prosessen for alvor høsten 2008, da sivilisten og Putin-protésjéén Anatolij Serdjukov etter ett år som russisk forsvarsminister lanserte de første reformene. Samtidig startet Russland implementeringen av det statlige våpenprogrammet for perioden frem mot 2015, som i 2010 ble avløst av et nytt og mer ambisiøst program for perioden frem mot 2020.

Serdjukov-reformen har siden den ble lansert i 2008 beveget seg fremover, om enn i rykk og napp, og tross betydelig motstand fra “tradisjonalistiske” krefter innen det politiske og militære etablissementet. Kursen og ambisjonsnivået er blitt endret flere ganger underveis, blant annet for å imøtekomme kritikerne, men hovedmålet – å styrke forsvarets evne til å håndtere det 21. århundres sikkerhetsutfordringer – har ligget og ligger fortsatt fast. I hvilken grad Russland i de kommende 10 til 20 år vil lykkes med å gjenvinne den militære slagkraften som Sovjetunionen hadde i sine velmaktsdager, vil imidlertid avhenge av en rekke interne og eksterne faktorer.

Som påpekt i kapittel 3, knytter det seg mange usikkerhetsmomenter til den militære moderniseringsprosessens videre fremdrift og sluttresultat. Det første momentet er Russlands *demografiske utvikling*, som gir grunn til å stille spørsmål ved realismen i den uttalte ambisjonen om å beholde én million mann under våpen. Et annet spørsmål er om dette vil være hensiktsmessig, sett i lys av dagens trusselbilde og ut fra strategiske/fagmilitære betraktninger. Russiske militæranalytikere, og deler av den liberale opposisjonen i Dumaen, har allerede signalisert at 850 000 vil kunne vise seg å være et mer realistisk tall, som vil kunne nås allerede innen to år. Tallet én million er med andre ord ikke “hellig”, og mye tyder på at den tallmessige reduksjonen av de væpnede styrker vil fortsette i Russland, slik den har gjort ellers i Europa.

Usikkerhetsmoment nummer to er Russlands *økonomiske bæreevne*. Økningen av de russiske forsvarsbevilgningene på 2000-tallet, og de pågående bestrebelsene på å fornye våpen- og materiellparken, ville ikke vært mulige uten en vekst i bruttonasjonalproduktet. Som petroleumsseksportør har Russland under Putin og Medvedev profittert stort på den globale prisøkningen på olje og gass, som har satt landet i stand til å bruke mer penger på sine væpnede styrker. Samtidig er det ingen tvil om at forsvarssektoren har måttet, og fortsatt vil måtte, konkurrere med andre statlige sektorer i årene og tiårene som kommer. Landets aldrende befolkning må for eksempel ventes å legge beslag på betydelige ressurser i form av fremtidige sosial- og trygdeytelser. For at Russland skal kunne realisere ambisjonene i våpenprogrammet GPV-2020, må landets forsvarsbudsjett ifølge våre beregninger minst økes til 3,3 prosent av BNP (fra dagens nivå på ca. 2,8 prosent) innen 2014, og deretter holdes på dette nivået ut tiåret. Styrkingen av Russlands forsvarsevne forutsetter med andre ord fortsatt betydelig økonomisk

vekst, og fortsatt vilje til å prioritere forsvarssektoren, til dels på bekostning av andre sektorer. Ingen av delene kan tas for gitt.

Det tredje usikkerhetsmomentet er *tilstanden innen Russlands militærindustrielle kompleks*, hvor mye kompetanse og produksjonskapasitet har gått tapt etter slutten av den kalde krigen. Det finnes mange eksempler på at den innenlandske forsvarsindustrien ikke har klart å levere materiell av den etterspurte kvalitet eller innenfor de fastsatte tidsfrister. Dette har aktualisert spørsmålet om kjøp av materiell fra utlandet, eksempelvis i forbindelse med det omdiskuterte *Mistral*-programmet (jf. kapittel 4.3).

Når det gjelder prioriteringene innen våpenprogrammet, og russisk forsvarspolitik i sin alminnelighet, er det verdt å merke seg at *kjernevåpendimensjonen* fortsatt tillegges svært stor vekt. Dette vil trolig være situasjonen i lang tid fremover. Ettersom det russiske forsvarets konvensjonelle kapabiliteter fortsatt er underlegne tilsvarende kapabiliteter på vestlig side, betraktes kjernevåpnene som Russlands viktigste forsvarsressurs. Russlands landbaserte interkontinentale ballistiske missiler vil trolig forbli ryggraden i atomarsenalet, samtidig som man vil sette mye inn på å opprettholde de to andre hjørnene i den kjernefysiske triaden (strategiske ubåter og langtrekkende bombefly som kan levere kryssermissiler). I tillegg kommer naturligvis Russlands ikke ubetydelige arsenal av taktiske kjernevåpen, som vil kunne være en relevant forsvarsressurs i møte med en tallmessig overlegen motpart, eksempelvis Kina.

Den antatt vedvarende vektleggingen av kjernevåpendimensjonen vil også kunne få betydning for de regionale prioriteringene, inklusive Norges nærområder. *Kolahalvøya* vil trolig forbli Russlands viktigste baseområde for strategiske og taktiske ubåter. Andre utviklingstrekk i regionen, herunder ismeltingen i Arktis og nordområdenes stadig viktigere rolle som gjennomfartsåre for interkontinental skipstrafikk og utvinningssted for olje og gass, tilsier at det også vil være behov for en sjømilitær tilstedeværelse på overflaten i de nordlige havområder. Det kan derfor argumenteres for at det som virker som en generell nedprioritering av den vestlige strategiske retningen, ikke nødvendigvis vil være gjeldende i Norges umiddelbare nærområder i nord.

Samtidig med sitt fokus på sjømilitær tilstedeværelse i nord, vil Russland, i lys av Kinas fremvekst som regional og global stormakt, trolig prøve å styrke sin tilstedeværelse også i Stillehavsregionen, og samtidig opprettholde en konvensjonell maritim tilstedeværelse i Svartehavet for å kunne håndtere de forventede sikkerhetsutfordringene i sør. Selv om Marinen har prioritet når det gjelder nyinvesteringer blant de konvensjonelle forsvarsgrenene, synes det, ut fra det som er sagt over, som om Marinens oppgaver fremover kan komme til å ligge betydelig over det som er mulig å få til.

Den labile situasjonen i Kaukasus, Sentral-Asia og andre deler av Russlands sørlige randsone tilsier at *landstyrkenes* oppmerksomhet trolig vil måtte rettes sørover, snarere enn nordover, i tiårene som kommer. For at landstyrkene skal settes i stand til å håndtere nåværende og fremtidige sikkerhetsutfordringer i dette og andre operasjonsteatre, må de utstyres med moderne

materiell og gis den nødvendige trening. Dette koster penger, og mye tyder på at landstyrkene ikke står øverst på prioriteringslisten når nytt materiell anskaffes. Det uttalte styrkemålet for land- og luftlandestyrkene (109 brigader, hvorav 70 prosent utstyrt med moderne materiell) vil vanskelig kunne nås i en situasjon der brorparten av investeringsmidlene går til de andre forsvarsgrenene og bevilgningene samlet sett ikke økes ut over dagens nivå.

Samtidig er det ikke grunnlag for å hevde at Russlands bestrebelser på å revitalisere sine væpnede styrker er dømt til å mislykkes. Til det er usikkerhetsmomentene for mange og for store, særlig om man legger et 20-års tidsperspektiv til grunn. Hvorvidt den militære moderniseringen vil lykkes – helt eller delvis – vil avhenge av en rekke faktorer, herunder *landets fremtidige utvikling på det politiske og økonomiske området*. Moderniseringens videre skjebne bestemmes imidlertid ikke bare av svingninger i reformviljen innen landets politiske ledelse, det militære etablissement og det militærindustrielle kompleks. Reformens videre fremdrift – og eventuelle suksess – bestemmes også i høy grad av forhold som ligger utenfor Russlands herredømme, herunder prisutviklingen på olje og gass, som til nå har vært drivende for Russlands økonomiske vekst.

Referanser

- Amos, Howard: "Medvedev Confirms Mistral Purchase", *The Moscow Times*, 27. desember 2011
- Andresen, Rolf-Inge Vogt: *Conscription in the new Russian Army*, FFI-rapport 2010/00029
- Andresen, Rolf-Inge Vogt og Cecilie Sendstad: *Russisk forsvarsmakt og forsvarsøkonomi – mål og midler*, FFI-rapport 2007/02564
- Andresen, Rolf-Inge Vogt og Tor Bukkvoll: *Russisk våpenutvikling frem mot 2020*, FFI-rapport 2008/01957
- "Armija sokratjat na 15 %", *Izvestia*, 22. juni 2011
- Blank, Stephen: "Russia's Navy Muscles Up and Looks East", *Eurasia Daily Monitor*, 2. februar 2011, <http://www.jamestown.org/programs/edm/>
- Bogdanov, Konstantin: "Pravit bal budut nasledniki 'Satan'", *Voенno-promyslennyj kurer*, 25. mai 2011
- Bruusgaard, Kristin Ven og Rolf-Inge Vogt Andresen: *Permanent readiness units in the Russian Armed Forces*, FFI-rapport 2009/00605
- Bukkvoll, Tor: "Iron cannot fight – The Role of Technology in Current Russian Military Theory", *Journal of Strategic Studies* (kommer 2011 eller 2012)
- Bukkvoll, Tor, Sigurd Glærum, Iver Johansen og Jan H. Pay: *Krigen i Georgia – konsekvenser for Norge?*, FFI-rapport 2009/00268
- Büttner, Stefan: "New Look for the Russian Air Force", *Combat Aircraft*, Vol.11, nr. 6 (juni 2010), ss. 26–33
- "Dve vertoletonosta 'Mistral' obojdutsja Rossii v 1,2 mlrd evro", *RIA Novosti*, 17. juni 2011
- Frolov, Andrej: "Budusjtsjee rossijskikh vooruzjenij", *Indeks bezopasnosti* nr.1 (96), 2011, ss.93–101
- Frolov, Andrej: "Rossija planirujet razvernut SU-35 na Dalnem Vostoke", 18. april 2011, <http://www.Periskop2.ru>
- Gajdaj, Aleksej: "Reformirovanie Sukhoputnykh vojsk Rossijskoj Federatsii" i Mikhail Barabanov (red.) *Novaja armija Rossii*, Moskva: Tsentr analiza strategij i tekhnologij, 2010, ss. 11–36
- Gavrilov, Jurij: "General moroz i ego rjadovye", *Rossijskaja gazeta*, 18. mai 2011, s. 6
- "Gensjtab: 32 % prizyvnikov ne godny ili ogranitsjenno godny iz-za zdorovja", *RIA Novosti*, 31. mars 2011
- International Monetary Fund: *Regional Economic Outlook: Europe. Strengthening the Recovery*, mai 2011, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2011/eur/eng/ereo0511.htm>
- International Monetary Fund: *World Economic Outlook: Tensions from the Two-Speed Recovery: Unemployment, Commodities, and Capital Flows*, april 2011, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/>

- “Israeli firm sells UAV assembly components to Russia”, *RIA Novosti*, 13. oktober 2011
- Jamsjanov, Boris: “Oruzjje daet ’otkaty””, *Rossijskaja gazeta*, 24. mai 2011
- Johansen, Iver: *Scenarioklasser i Forsvarsstudie 2007 – en morfologisk analyse av sikkerhetspolitiske utfordringer mot Norge*, FFI-rapport 2006/02664
- Khimsjasjvili, Polina og Natalja Kostenko: “Medvedev prigrozil NATO plokhim stsenariem””, *Vedomosti*, 19. mai 2011
- Khramtsjikhin, Aleksandr A.: “Vosdusjno-kosmitsjeskaja oborona kak vozmoznost””, *Nezavisimoe voenno obozrenie*, 4. mars 2011
- Kolbin, Aleksandr: “Voennaja reforma 2008-2020: tsifry i fakty””, *Indeks bezopasnosti* nr. 1 (96), 2011, s. 35–45
- Kosjukov, Igor: “V novoj Gosudarstvennoj programme vooruzjenija prioritet odan vysokotekhnologitsjnym obraztasam””, natsionalnaja oborona, 14. mars 2011, <http://oborona.ru/includes/periodics/maintheme/2011/0314/21345724/print.shtml>
- Kretsul, Roman: “Kitajtsy obognali””, *Vzgljad*, 15. mars 2011
- Kristensen, Hans: “New START aggregate numbers released: first round slim picking””, 1. juni 2011, <http://www.fas.org/blog/ssp/2011/06/aggregatedatea.php>
- Lavrov, Anton: “Reformirovanie Voенno-vozdusnykh sil Rossii” i Mikhail Barabanov (red.) *Novaja armija Rossii*, Moskva: Tsentr analiza strategij i tekhnologij, 2010, ss. 55–82
- McDermott, Roger: “Russian Ground Forces Lose Out in Modernization Plans””, *Eurasia Daily Monitor*, 11. januar 2011
- “Medvedev: kontraktно-prizyvnaja skhema komplektovanija VS RF budet dejstvovat esjtsjo 10–15 let””, *Interfax*, 4. april 2011
- Mjasnikov, Viktor: “Sukhoputnye vojska raznoj stepeni tjazjesti””, *Nezavisimaja gazeta*, 16. mars 2011
- Mukhin Vladimir: “Nekomplekt vojsk skazyvaetsja na ikh boegotovnosti””, *Nezavisimaja gazeta*, 12. januar 2011
- “Naval strike aircraft to be part of Russian Air Force””, *RIA Novosti*, 23. mars 2011
- Nikolskij, Aleksej: “Davaj oruzjje!””, *Vedomosti*, 12. mai 2011
- Nikolskij, Aleksej: “Novyj stroj””, *Vedomosti*, 30. desember 2009
- Nikolskij, Aleksej og Anastasija Kornja: “Usjtsjerb ot oboronzakaza””, *Vedomosti*, 5. mars 2010
- Nilsen, Thomas: “Nuclear cruiser fleet could be modernized””, *BarentsObserver*, 22. september 2009, <http://barentsobserver.custompublish.com/nuclear-cruiser-fleet-could-be-modernized.4635193-16149.html>
- Norris, Robert S. og Hans M. Kristensen: “Russian nuclear forces 2010” i *Bulletin of the Atomic Scientists*, nr. 1 (66), januar/februar 2010, ss.74–81
- “Objemy postavki samoletov dlja Minoborony RF””, *Oruzjje Rossii*, 25. mars 2011

Pettersen, Trude: "Lavrov: No enhancement of Russian military presence in the North", BarentsObserver, 30. april 2009, <http://www.barentsobserver.com/index.php?id=4586694>

Podvig, Pavel: "Strategic Fleet", innlegg 20. desember 2010 på <http://russianforces.org/navy/>

"Predsedatel Pravitelstva Rossii V. V. Putin predstavil v Gosudarstvennoj Dume ottjet o dejatelnosti Pravitelstva Rossijskoj Federatsii za 2010 god", 20. april 2011, <http://premier.gov.ru/events/news/14898/>

"Putin bylo 'strasjno proiznesti', skolko Possija potratit na oruzjje v blizjajsije 10 let", NEWSru.com, 13. desember 2010

Pyadushkin, Maxim: "Russia Renews Military Helicopter Force", Aviation Week, 15. april 2011, http://www.aviationweek.com/aw/generic/story_generic.jsp?channel=defense&id=news/asd/2011/04/15/01.xml&headline=Russia%20Renews%20Military%20Helicopter%20Force

"Raketnyj krejser Marsjal Ustinov peradadut Tikhookeanskomu flotu", Lenta.ru, 23. mars 2011

"Rassjirennoe zasedanie kollegii Ministerstva oborony Rossii", 18. mars 2011, <http://news.kremlin.ru/transcripts/10677>

"Rossija sozdast arktitsjeskie brigady dlja zasjtsjity interesov na Severe", Rossijskaja gazeta, 2. juli 2011

"Rossija zakazjet sjest' novykh ledokolov v 2012 godu", Vzgljad, 6. juli 2011, <http://www.vz.ru/news/2011/7/6/505202.html>

Rosstat (Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki): *Demografitsjeskij ezjegodnik Rossii 2010*, Moskva: Rosstat, 2010

"Russia plans Arctic army birgades", BBC, 1. juli 2011, <http://www.bbc.co.uk7news/world-europe-13997324>

"Russia test fires troubled Bulava misslie after 8-month break", RIA Novosti, 28. juni 2011

"Russia to develop new strategic bomber by 2017", RIA Novosti, 23. desember 2009

"Russia to double production of ballistic missile systems", RIA Novosti, 21. mars 2011

"Russian navy's regeneration plans", IISS Strategic Comments, Vol. 27, nr. 8, februar 2011, s. 3

"Russland vil flytte grenser i Arktis", VG, 6. juli 2011, <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10080095>

Russlands Arktis-strategi (*Osnovy gosudarstvennoj politiki Rossijskoj Federatsii v Arktike na period do 2020 goda i delnejsjujo perspektivu*), vedtatt 18. september 2008, tilgjengelig på Sikkerhetsrådets hjemmesider, <http://www.scrf.gov.ru/documents/98.html>

"Sergej Ivanov poobesjtsjal 'oboronke' novye otstavki", Lenta.ru, 19. mai 2011

Stockholm International Peace Research Establishment (SIPRI): "SIPRI Military Expenditure Database", <http://milexdata.sipri.org/>

Sjebalova, Ljubov og Ivan Safronov: "Minoborony dozjimaet KAPO rublem", Kommersant, 23. mars 2011

- Slipchenko, Vladimir: *Voiny Novogo Pokolenia – Distantcionnye i Bezkontaktnye*, Moscow: Olma-Press, 2004
- “Soversjtsjanie po voprosam razvitija oboronno-promysjlennogo kompleksa Rossii”, 10. mai 2011, <http://news.kremlin.ru/transcripts/11206/print>
- Staalesen, Atle: “Protecting Russian Arctic intrests”, *BarentsObserver*, 5. juli 2011, <http://barentsobserver.com/index.php?id=4940274&cat=116320&printable=1>
- Surinov, Aleksandr: “Kem my sebja stsjitaem”, *Rossijskaja gazeta*, 27. mars 2011
- Sytsjev, Vasilij: “Dve voennykh pjatiletki”, *Lenta.ru*, 25. februar 2011
- “Tsjislo ofitserov VS RF vyrastet na 70 tys po sravneniju s prezjnim planom”, *RIA Novosti*, 2. februar 2011
- Tsjelujko, Vjatsjeslav: “Mirovye tendentsii voennogo reformirovanija” i Mikhail Barabanov (red.) *Novaja Russkaja Armija*, Moskva: Tsentri analiza strategii i tekhnologii, 2004, ss.121–144
- Vorobjov, Eduard og Vitalij Tsymbal: “Dorogaja rossijskaja armija- desjevle ne stanet, stanet effektivnee”, *Nesavisimoe voennoe obozrenie*, 11. mars 2011
- “Vystuplenie v Gosudarstvennoj Dume s ottsjetom o dejatelности Pravitelstva Rossijskoj Federatsii za 2010 god”, 20. april 2011, <http://premier.gov.ru/events/news/14898>
- “V 2011 godu Rossija potratit na ’oboronku’ dva trilliona rubelej”, *Lenta.ru*, 8. november 2010
- Yazbeck, T.: *The Russian Economy and Resources Available for Military Reform and Equipment Modernization*, Ottawa, Canada: Centre for Operational Research and Analysis, september 2010
- Zatsepin, Vasily: “Russian Military Modernization: Besieging Haze”, *Eurasia Daily Monitor*, 3. juni 2011

Appendix A Delstudier under prosjektet “Russisk forsvarsutvikling frem mot 2020” – konsekvenser for Nordområdene

FFI-rapporter:

- Andresen, Rolf-Inge Vogt: *Conscription in the new Russian Army*, FFI-rapport 2010/00029
- Andresen, Rolf-Inge Vogt: *Russlands planer om nye hangarskip*, FFI-rapport 2010/01792
- Andresen, Rolf-Inge Vogt og Tor Bukkvoll: *Russisk våpenutvikling frem mot 2020*, FFI-rapport 2008/01957
- Bruusgaard, Kristin Ven og Rolf-Inge Vogt Andresen: *Permanent readiness units in the Russian Armed Forces*, FFI-rapport 2009/00605
- Bukkvoll, Tor, Iver Johansen, Sigurd Glærum og Jan. H. Pay: *Krigen i Georgia: konsekvenser for Norge?*, FFI-rapport 2009/00268
- Åtland, Kristian: *Security implications of climate change in the Arctic*, FFI-rapport 2010/01097

Eksterne publikasjoner:

- Andresen, Rolf-Inge Vogt: “Framtiden for russisk verneplikt”, *Nordisk Østforum* nr. 1/2010
- Andersen, Rolf-Inge Vogt og Cecilie Sendstad: “Russisk forsvarsmakt og forsvarsøkonomi –mål og midler”, *Dansk Militært Tidsskrift*, oktober 2008
- Bukkvoll, Tor: “Iron cannot fight – The Role of Technology in Current Russian Military Theory”, *Journal of Strategic Studies* (kommer 2011 eller 2012)
- Bukkvoll, Tor: “Political and Military Utility of NATO for Ukraine” i Håkan Ederström, Janne Haaland Matlary og Magnus Peterson (red.) *NATO: The Power of Partnerships*, Palgrave Macmillan, 2011
- Bukkvoll, Tor: “Russia’s military performance in Georgia”, *Military Review*, nov-des 2009
- Bukkvoll, Tor: “Their Hands in the Till: Scale and Causes of Russian Military Corruption”, *Armed Forces & Society* nr. 2, januar 2008
- Bukkvoll, Tor: “Ukraine after the Russia-Georgia War”, *Global Dialogue* nr. 3, august 2009
- Bukkvoll, Tor: “Ukraina under Janukovtj-sj- stillstand eller reform”, *Forsvarets forum* nr. 4/2010
- Åtland, Kristian: “Hva er sikkerhet? En drøfting av sikkerhetsbegrepets opprinnelse og utvikling fra Antikken til det 21. århundre”, *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, nr. 1–2 (24), 2008
- Åtland, Kristian: “Im Norden nichts Neues? Die Arktis in Russlands Sicherheitspolitik”, *Osteuropa* nr. 2–3, 2011
- Åtland, Kristian: “Mikhail Gorbachev, the Murmansk Initiative and the Desecuritization of Interstate relations in the Arctic”, *Cooperation and Conflict*, nr. 3 (43), 2008
- Åtland, Kristian: “Russia and its Neighbors: Military Power, Security Politics and Interstate Relations in the Post-Cold War Arctic”, *Arctic Review on Land and Politics* nr. 2, 2010

Åtland, Kristian: "Russia, the Barents Sea and the Arctic: From Cold War to Petroleum Bonanza?" i *Strategic Yearbook*, Stockholm: Försvarshögskolan, 2010

Åtland, Kristian: "Russia's Armed Forces and the Arctic: All Quiet on the Northern Front?" *Contemporary Security Policy*, nr.2 (32), august 2011

Åtland, Kristian: "Russia's Northern Fleet and the Oil Industry – Rivals or Partners? Petroleum, Security and Civil-Military Relations in the Post-Cold War European Arctic", *Armed Forces & Society*, nr. 1 (35), 2009

Åtland, Kristian: "Shipbuilding in the Barents Region", *The Barents Encyclopedia* (kommer)

Åtland, Kristian: "The Militarization of the Barents Region", *The Barents Encyclopedia* (kommer)

Åtland, Kristian: "The Svalbard Archipelago in Russian Security Policy: Overcoming the Legacy of Fear – or Reproducing it?" *European Security*, nr. 2–3, juni-sep 2009

Åtland, Kristian: "When Security Speech Acts Misfire: Russia and the *Elektron* incident", *Security Dialogue* nr. 3. juni 2009